

**UREĐENJE SISTEMA VJEŠTAČANJA U KRIVIČNOM POSTUPKU U
MEĐUNARODNOM I KOMPARATIVNOM PRAVU I PRIJEDLOZI ZA
UNAPREĐENJE U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE**

Stručni rad

Nermin Kadribašić, MA¹

Sažetak:

Vještaci predstavljaju jednu od ključnih dokaznih radnju u krivičnim postupcima u Bosni i Hercegovini. Otkrivanje i dokazivanje krivičnih djela, posebno kompleksnih krivičnih djela u pravilu zahtijeva korištenja vještaka različitih specijalnosti. Međutim praksom u sudskim postupcima u Bosni i Hercegovini je uočen značajni izazovi prilikom angažovanja i korištenja vještaka u krivičnim postupcima. Analizom međunarodnih dokumenata i usporednog zakonodavstva koji regulišu pitanja statusa i uloge vještaka ukazuju na činjenicu da normativni okvir treba da bude adekvatan u svim svojim dijelovima kako bi se osiguralo adekvatan mehanizam izbora i korištenja vještaka. Rad je identificirao niz različitosti u normativnom okviru koji uređuju status vještaka i ponudio niz preporuka u unapređenju normativnog okvira Federacije Bosne i Hercegovine, prvenstveno Zakona o vještacima Federacije Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: *ekspertno vještačenje, ekspertni vještaci, uloga i značaj vještačenja, status vještaka*

¹ Stručnjak za vladavinu prava i doktorant, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije.

Uvod

Vještačenje u krivičnom postupku predstavlja jednu od čestih dokaznu radnji koje se poduzimaju i nerijetko imaju odlučujući uticaj na ishod sudskog postupka. U praksi su rijetki slučajevi gdje se, bez obzira na to koje je krivično djelo u pitanju, postupak vodi bez učešća vještaka (USAID Projekat pravosuđa u BiH, 2017). Vještačenje u Bosni i Hercegovini su uređeni nizom pravnih propisa, od kojih su osnovni zakoni o vještacima i zakoni o krivičnim postupcima. U Bosni i Hercegovini, ali i generalno u zemljama zapadnog balkana još uvijek se javljaju različiti izazovi u različitim fazama sistema vještačenja (Svjetska Banka, 2019). Pravosudni sistem u Bosni i Hercegovini, a posebno tužilački sistem se susreće sa mnogobrojnim poteškoćama u provođenju i osiguranje efikasnog i kvalitetnog vještačenja koje je od presudnog značaja u otkrivanju i dokazivanju krivičnih djela, posebno krivičnih djela privrednog kriminala i korupcije. Mnogi su razlozi koji utiču na poteškoće u provođenju efikasnih i kvalitetnih vještačenja. Neki od razloga su svakako normativne i institucionalne prirode, te je s tim u vezi u ponuđen komparativni prikaz sistema vještačenja u zemljama u regionu. Namjera komparativnog prikaza je da posluži kao okvir za razmatranje mogućnosti unapređenja sistema vještačenja u krivičnom postupku kroz pregled relevantnih i dobrih praksi u kompariranim pravnim sistema, posebno u dijelu koji se odnosi na normativni okvir u Federaciji Bosne i Hercegovine. Važno je napomenuti da je duži niz godina uočena potreba za izmjenom Zakona o vještacima FBIH, ali da je Vlada Federacije BiH utvrdila Nacrt zakona o vještacima u Federaciji BiH u novembru 2020. godine.² S tim u vezi će se pored trenutnog važećeg zakonskog rješenja tokom ovog rada će se ponuditi i osvrt na utvrđeni nacrt Zakona.

1. Kriteriji i faktori za odabir komparativnih primjera

Za komparativni prikaz normativnog i institucionalnog sistema vještačenja odabrani su primjeri Srbije, Hrvatske, Slovenije i Federacije Bosne i Hercegovine. Kriteriji koji su primijenjeni kod odabira se odnose na regionalni kriterij, moguće sličnosti i razlike u obavezama koje proizilaze iz procesa o pridruživanju Evropskoj Uniji³ ali i kriterij sličnosti i uporedivosti pravnih tradicije. Slovenija je zemlja članica Evropske unije od 01. maja 2004. godine i

² Nacrt zakonskog rješenja dostupan na <https://www.javnaraspava.ba/fbih/Zakon/1604>

³ Zemlje regije su potpisale tzv. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) koji nova, treća generacija sporazuma o pridruživanju ponuđena isključivo državama zapadnog Balkana, u sklopu Procesa stabilizacije i pridruživanja koji je važi za zemlje koje nisu postale članicom Evropske unije od 01. Juna 2004. godine. Od promatranih zemlja Slovenija nije bila dijelom Sporazum o stabilizaciji i pridruživanja zato što je već 17 godina zemlja članica Evropske unije, odnosno postala je zemljom članicom .

odavno je ispunila obaveze u procesu pridruživanja Evropskoj uniji, dok je Hrvatska zemlja članica od 01. jula 2013. godine kada je i prestao da važi Sporazum o pridruživanju i stabilizaciji. Crna Gora i Srbija su države kandidatkinje, dok je Bosna i Hercegovina potencijalni kandidat za zemlju članicu Evropske unije.

Također prilikom početnog istraživanja za potrebe odabira komparativnih primjera uočeno je da zemlje regije imaju slična rješenja koja se tiču krivičnoprocesnih zakonodavstava koja tretiraju pitanja vještaka i vještačenja, a što je i logično zbog činjenice da su nekada ove zemlje bile dijelovi iste jurisdikcije i pravnog sistema. Ipak posebni propisi koji regulišu pitanje sudskih vještaka sadrže određene razlike koja mogu ponuditi praktična rješenja i za unapređenje sistema korištenja vještaka u Bosni i Hercegovini.

Faktori, koji su analizirani kroz više podfaktora, a koji će se posebno analizirati između promatranih zemalja regije prikazani su u priloženoj tabeli:

Faktori koji su analizirani u promatranim zemljama	Podfaktori unutar svakog analiziranog faktora
Uloga vještačenja i stalnih (sudskih) vještaka u krivičnom postupku	• Razlozi za određivanje vještačenja • Pravo određivanja vještačenja • Angažovanje privatnih vještaka i stručnih lica
Kriteriji za odabir određenog (stalnog) sudskog vještaka	• Lista (stalnih) sudskih vještaka • Stručna ustanova ili državni organ
Izbor i imenovanja lica za (stalnog) sudskog vještaka	• Uslovi koje mora posjedovati fizičko lice da bi bilo imenovano za vještaka • Odgovorna institucije za imenovanje (stalnih) sudskih vještaka • Procedura izbora (stalnih) sudskih vještaka
Dužnosti i prava (stalnog) sudskog vještaka u procesu izrade nalaza i mišljenja	• Dužnosti (stalnog) sudskog vještaka u procesu izrade nalaza i mišljenja • Prava (stalnog) sudskog vještaka u procesu izrade nalaza i mišljenja
Nadzor nad radom vještaka, sankcionisanje i razrješenje (stalnih) sudskih vještaka	• Nadzor nad radom (stalnih) sudskih vještaka • Sankcionisanje sudskih vještaka • Postupak razrješenja (stalnih) sudskih

	vještaka
Uloga stručnih tijela/udruženja (stalnih) sudskih vještaka	• Institucionalizacija stručnih tijela/udruženja • Sastav stručnih tijela/udruženja
Zaključna razmatranja	• Zaključna razmatranja; • Preporuke;

.

1.1. Normativni okvir za korištenju vještaka u krivičnom postupku u uporednim zakonodavstvima

a) Zakoni o krivičnim postupcima u zemljama regiona

U promatranim jurisdikcijama pravni osnov za upotrebu i određivanje dokazne radnje vještačenja, a samim time i statusa i uloga vještaka u krivičnom postupku je, kao i u Federaciji BiH, regulisano prvenstveno važećim zakonima o krivičnim postupcima. Tako je Zakonom o krivičnom postupku Srbije (u daljnjem tekstu ZKP Srbije) u glavi VII tačka V. u čl. 112.-132. normirana upotreba dokazne radnje vještačenja i određivanje vještaka.⁴ U Hrvatskoj u Glavi XVII. tačka 8. u čl. 308.- 328. Zakona o krivičnom postupku (u daljnjem tekstu ZKP Hrvatske) određeno je kada i na koji način se određuje dokazna radnja vještačenja i određivanje vještaka.⁵ Zakon o krivičnom postupku Slovenije⁶ (ZKP Slovenije) u poglavlju XVIII, tačka 7. u čl. 248.-267. uređuje dokaznu radnju vještačenje i status i ulogu vještaka u krivičnim postupcima.

b) Propisi o stalnim sudskim vještacima

U promatranim zemljama regiona normativno su uspostavljeni posebni propisi koji određuju uslove koji se odnose generalno na status vještaka koji postupaju ne u samo krivičnim postupcima, već i u drugim sudskim postupcima, kao i upravnim i prekršajnim postupcima. Međutim, u nekim zemljama ti propisi nisu regulisani posebnim (*lex specialis*) zakonima o vještacima kao što je to slučaj u Bosni i Hercegovini. Tako je u Hrvatskoj, status vještaka regulisan Zakonom o sudovima.⁷ Dalje je Pravilnikom o stalnim sudskim vještacima⁸ donesenim od

⁴ Zakon o krivičnom postupku Republike Srbije "Službeni glasnik RS" br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014)

⁵ Zakon o kaznenome postupku Republike Hrvatske "Narodne novine HR" br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14

⁶ Zakon o krivičnom postupku Slovenije dostupno na <http://pisrs.si/Pis.web/pravniRedRSSearch?search=the+criminal+procedure+act>

⁷ Zakon o sudovima "Narodne novine HR" br. 28/13, 33/15, 82/15

⁸ Pravilnik o stalnim sudskim vještacima "Narodne novine HR" br. 28/13

strane Ministarstva pravosuđa Hrvatske detaljnije normirana, odnosno razrađena pitanja od značaja za vještake. Slična su normativna rješenja i u Sloveniji gdje su Zakonom o redovnim sudovima Slovenije⁹ regulisana opća statusa stalnih vještaka, dok je Pravilnikom o sudskim vještacima i procjeniteljima¹⁰ detaljno normirano imenovanje, položaj, obaveze i prava sudskih vještaka.

U Srbiji, pitanja vještaka koji se angažuju u svim sudskim i drugim postupcima, kao i u Bosni i Hercegovini, normirana su posebnim (*lex specialis*) zakonima. Tako je je u Srbiji status vještaka normiran Zakonom o sudskim vještacima.¹¹

2. Uloga vještačenja i vještaka u krivičnom postupku

a) Razlozi za određivanje vještačenja

Potreba za određivanjem vještaka u krivičnom postupku se javlja u situacijama u kojima organ koji vodi postupak ne posjeduje posebna stručna znanja za utvrđivanje ili ocjenjivanje određenih relevantnih činjenica i donošenja konačne odluke, zbog čega se određuje vještačenje i imenuje lice koje raspolaže potrebnim stručnim znanjima da ocijeni ili utvrdi takvu činjenicu. Ovo je posebno bitno kod složenih krivičnih djela i oblasti, poput oblasti kriminala u sektoru obnovljivih izvora energije je veoma kompleksna oblast jer podrazumijeva interdisciplinarno polje koje zahtjeva kadar specifičnog obrazovanja (Kreso, 2025). Gore navedeni razlozi za određivanje vještaka su jednako riješeni u zakonima o krivičnim postupcima upoređivanih zemalja iz regije, i one se odnose na pružanje „pomoći“ u utvrđivanju ili ocjenjivanju neke vanpravne činjenice za koje organ koji vodi određenu fazu krivičnog postupka ne posjeduje stručna znanja. Pored toga, iako krivičnoprocesnim zakonskim rješenjima u promatranim zemljama nije posebno propisana zabrana određivanja vještačenja iz oblasti koje se tiču pravnih pitanja, podrazumijeva se da se stručna znanja odnose na oblasti koje nisu pravne prirode koje logički posjeduje organ koji vodi krivični postupak. Izuzetak postoji u ZKP-u Srbije gdje je u članu 113. stav 2. izričito navedeno da se vještačenje kao dokazna radnja ne može odrediti radi ocjene ili utvrđivanja pravnog pitanja .

Kao što je ranije navedeno, vještačenje i vještaka u promatranim zemljama regiona određuje organ koji vodi postupak, i to u pravilu pisanom naredbom.

⁹ Zakon o redovnim sudovima slovenije „Službeni list SLO“ br. 10/77, 4/82, 37/82, 7/86, 41/87, 24/88, 8/90, [19/94](#) in [19/94](#)

¹⁰Pravila o sudskim vještacima i procjeniteljima „Službeni list SLO“ br. [7/02](#), [75/03](#), [72/05](#), [71/07](#), [84/08](#) in [88/10](#)

¹¹ Zakon o sudskim veštacima "Službeni glasnik RS", br. 44/10

b) Pravo određivanja vještačenja

U promatranim zemljama organ koji vodi postupak određuje vještačenje i imenuje vještaka po službenoj dužnosti ili na prijedlog stranaka, te organ koji vodi postupak ima diskrecijsko pravo u odluci da li će odrediti vještačenje. To zapravo znači da je diskrecijsko pravo u odlučivanju da li u svakom konkretnom slučaju postoji potreba za određivanjem vještačenja u rukama organa koji vodi postupak. Organ koji vodi postupak može prihvatiti prijedlog stranke u postupku za samo vještačenje, ali i prijedlog koje specifično pravno ili fizičko lice odrediti za vještaka. Međutim važno je napomenuti da sam prijedlog stranke ili branioca u krivičnom postupku ničime ne obavezuje sud, odnosno organ koji vodi postupak da ne odbije takav prijedlog i ne donese naredbu o vještačenju. Ovakva rješenja su prihvaćena u svim zemljama regije i vrlo su slična rješenjima koja postoje u Federaciji Bosne i Hercegovine, gdje pismenu naredbu za vještačenje izdaje tužilac ili sud.

U Srbiji, organ koji vodi postupak po službenoj dužnosti ili na prijedlog stranke ili branioca određuje vještačenje pismenom naredbom,¹² Hrvatskoj se također navodi da vještačenje određuje organ pisanim nalogom tijelo koje vodi postupak¹³ dok su ista ili slična rješenja uređena i u Sloveniji.

Kao neki od razloga zbog kojeg se diskreciono pravo određivanja vještačenja dodjeljuje organu koji vodi postupak su i to da vještačenje može dosta uticati na sam krivični postupak (Svjetska Banka, 2010). Uticaj vještačenje se može odraziti na efikasnost samog postupka iz razloga da izrada nalaza i mišljenja iziskuje određeno vrijeme. Duža izrada nalaza i mišljenja vještaka se posebno mogu očekivati u predmetima gdje je neophodno provesti složenija vještačenja koji mogu znatno usporiti sam postupak, te ukoliko se neosnovano određuju mogu uticati na načelo efikasnosti krivičnog postupka. Također vještačenje iziskuje i određena finansijska sredstva bez obzira što iste snosi organ koji vodi postupak ili neka od stranaka u postupku, uslijed čega se utiče i na načelo ekonomičnosti krivičnog postupka. Upravo zbog toga, kako u promatranim zemljama, tako i u zemljama evropsko-kontinentalnog prava, odluka o određivanju vještačenja dodijeljena je organu koji vodi postupak da odredi da li je u konkretnom slučaju potrebno sprovesti vještačenje.

¹² Član 113. ZKP-a Srbije

¹³ Član 309 ZKP-a Hrvatske

c) Angažovanje privatnih vještaka i stručnih lica

Iako u evropsko-kontinentalnom pravu isključivo diskrecijsko pravo za određivanje vještačenja ima organ koji vodi postupak, često se razmatra pitanje mogućnosti angažovanja vještaka odnosno stručnog lica od strane stranaka u krivičnom postupku, kao i sama dokazna vrijednost angažmana takvih lica i njihovih eventualnih nalaza i mišljenja. Dokazna radnja i postupak vještačenje, koje je kao takvo propisano u krivičnim postupcima u promatranim zemljama regije, u krivičnom postupku nije *kontradiktorno* u tom smislu da bi svaka stranka imala “svog” vještaka koji daje iskaz pred sudom ili daje sudu pisani nalaz i mišljenje, te postojanje istih nije prihvatljivo, jer vještak na sudu mora dati svoj iskaz objektivno.¹⁴ U evropsko- kontinentalnom pristupu vještačenju podrazumijeva se da je vještak osoba koja je objektivna i nepristrasna i pruža pomoć organu koji vodi krivični postupak. Međutim, često se u praksi dešava da stranke u postupku, najčešće osumnjičeni ili optuženi odnosno njihovi branioci angažuju lice koje je vještak ili stručnjak iz određene oblasti kako bi pomogao u pripremi odbrane, ali i podržao njene argumente, te također izradio svoj “nalaz” i “mišljenje” o određenoj stvari. Ovo je posebno izraženo kod procesuiranja organiziranih kriminalnih grupa što je je oduvijek predstavljalo značajan izazov i problematiku za državne agencije i službe za provedbu zakona (Muhić, 2024). Takva eventualna pomoć, kao i nalazi i mišljenje “privatnih” vještaka ne mogu se smatrati dokaznom radnjom vještačenja, nego se ona po pravilu nazivaju *stručna pomoć odbrane* te nemaju značaj dokazne radnje vještačenja. Stranke takve osobe („privatne vještake“) mogu predložiti za svjedoka na glavnoj raspravi, te sud često i odobrava da takve osobe stručnog znanja iznesu svoje mišljenje o prethodno provedenom vještačenju koje je ranije odredio organ koji vodi postupak. Međutim u Bosni i Hercegovini i većini zemalja promatranih radi komparativne analize, krivičnoprocesnim zakonodavstvima nisu posebno propisana pitanja koja regulišu ulogu i status stručnih savjetnika stranaka u postupku koji bi eventualno bili u mogućnosti da kritički ocijene nalaz, mišljenje i iskaz vještaka i vještačenje.

Od promatranih zemalja jedino je u Srbiji u ZKP-u regulisano pitanje stručnog savjetnika, a u vezi sa naređenim vještačenjem koje mogu angažovati stranke u postupku.¹⁵ Naime pitanje regulisanja pozicije stručnog savjetnika predstavljaju novitet u Zakonu o krivičnom postupku Srbije koji je stupio na snagu u 2011. godini. Tako je regulisano da pored prava da predlažu vještačenje i vještake, stranke imaju i pravo da izaberu sebi stručnog savjetnika uvijek kada organ

¹⁴ Bayer V., Kazneno procesno pravo-odabrana poglavlja, Knjiga I, - Uvod u teoriju kazneno procesnog prava (priređio D.Krapac) u Hrvatska pravna revija Zorislav Kaleb “Privatno vještačenje dostavljeno od stranke u sudu u kaznenom postupku

¹⁵ Ovakvo rješenje je specifično za Italijansko krivično procesno zakonodavstvo gdje također stranke imaju pravo angažovanja tehničkog savjetnika odbrane

postupka odredi vještačenje¹⁶. To pravo pripada strankama bez obzira na to da li je vještak određen po službenoj dužnosti ili od strane organa koji vodi postupak po prijedlogu suprotne stranke. Javni tužilac je do podizanja optužnice organ postupka, pa stručnog savjetnika može da ima samo poslije podizanja optužnice, ali malo je vjerovatno da će ga i tada angažovati¹⁷. Stručni savjetnik stranke mora da ima iste kvalifikacije kao i vještak. Slobodno izabrani savjetnik ne mora bit nužno izabran sa liste stalnih sudskih vještaka. Stručnog savjetnika na teret budžetskih sredstava (član 125. stav 3 ZKP Srbije) može dobiti samo okrivljeni i oštećeni kao tužilac. O postavljanju stručnog savjetnika odlučuje organ koji vodi postupak, odnosno odlučuje sud. Stručnom savjetniku je omogućeno da prisustvuje vještačenju kojem imaju pravo da prisustvuju okrivljeni i njegov branilac (član 126. stav 1 ZKP Srbije).

Osnovna razlika između vještaka i stručnog savjetnika je u tome što stručni savjetnik organima postupka ne podnosi nalaz i mišljenje, već samo ukazuje na nedostake u nalazu i mišljenju vještaka koga je odredio sud. Stručni savjetnik se ispituje o predmetu vještačenja i tada ima priliku da izloži svoj nalaz i svoje mišljenje, ali njegov iskaz ni tada nema procesnu formu nalaza i mišljenja vještaka. Taj iskaz ima dokaznu snagu i sudija se u obrazloženju presude na njega može pozvati. Prema zakonskim odredbama stručnom savjetniku je zabranjeno da radi na štetu postupka, ali to ne znači nužno da je dužan da sarađuje sa organima postupka.

2.1. Kriteriji za odabir određenih vještaka

Zahtjev da vještak posjeduje određena stručna znanja predstavlja neophodan uslov svakog vještačenja bez obzira na to kako je normativno regulisan¹⁸, te kao takav treba da bude jedan od faktora koji preovladavaju za izbor određenog vještaka. Zakoni o krivičnom postupku u regiji najčešće samo generalno normiraju koji su to uslovi koje treba posjedovati lice da bi bilo imenovano za vještaka.

Krivično procesnim zakonodavstvima je određeno da se vještačenje određuje kad za utvrđivanje ili ocjenu neke važne činjenice treba pribaviti nalaz i mišljenje od lica koje raspolaže potrebnim stručnim znanjem, te se o vještaku govori kao o licu koje raspolaže stručnim znanjem. Samo pitanje procjene

¹⁶ Član 125. ZKP-a

¹⁷ KOMENTAR ZAKONIKA O KRIVIČNOM POSTUPKU XIII izdanje – 1032 strane (prema novom Zakoniku o krivičnom postupku iz 2011.godine) autori: prof dr Momčilo Grubač i prof dr Tihomir Vasiljević izdavač PROJURIS, 2013.

¹⁸ Vještačenje u krivičnom postupku: nova praksa u starim normativnim okvirima i drugi problem str 29-54 Snežana Čolaković

postojanja stručnosti i adekvatnog specijalističkog profila vještaka prepušta se organima koji vode krivični postupak, što je donekle problematično uzimajući u obzir da predstavnici organa koji vode postupak nemaju ta specifična znanja da procijene stručnost određenog vještaka. Ipak, takvo diskrecijsko pravo određivanja vještaka je donekle ograničeno krivično-procesnim zakonodavstvom promatranih zemalja u smislu postojanja lista stalnih sudskih vještaka, ili je prepušteno drugim stručnim ustanovama da odrede stručno lice ili lica koja će sprovesti konkretno naređeno vještačenje.

a) Lista stalnih sudskih vještaka

Postojanje liste stalnih sudskih vještaka, koja je po pravilu obavezna za sud, odnosno organ koji vodi postupak, je najrasprostranjeniji način kontrole stručnih referenci i znanja vještaka u krivičnom postupku posmatranih sistema. Svrha liste stalnih sudskih vještaka je potvrda kompetencije onih osoba koje su određene da vrše različita vještačenja kako u krivičnom, tako i u drugim sudskim postupcima.

Takva ograničenja su određena zakonima o krivičnim postupcima. Tako je primjera radi u Hrvatskoj, ukoliko za koju vrstu vještačenja kod suda postoje stalno određeni vještaci, drugi vještaci koji nisu kod suda određeni se mogu samo odrediti ako su stalni sudski vještaci spriječeni, ili ako to zahtijevaju druge okolnosti¹⁹. Slično je rješenje i u Sloveniji gdje je navedeno da kada sud određuje vještaka, može samo odrediti stalnog sudskog vještaka sa liste stalnih sudskih vještaka, osim u slučaju spriječenosti ili drugih relevantnih okolnosti.

U Crnoj Gori je navedeno da vještačenje određuje organ koji vodi postupak pisanom naredbom koja mora da sadrži: zadatak i obim vještačenja, rok za podnošenje pisanog nalaza i mišljenja i određivanje lica koje će izvršiti vještačenje a koje je upisano u Registar sudskih vještaka ili Registar pravnih lica za vršenje vještačenja²⁰. Samo izuzetno se može odrediti za vještaka lice koje nije upisano Registar sudskih vještaka ili Registar pravnih lica za vršenje vještačenja, i to onda kada za takvu vrsta vještačenja nema postavljenih sudskih vještaka²¹. Pored odredbi ZKP-a Crne Gore, Zakon o sudskim vještacima Crne Gore određuje i da je nadležni sud prilikom izbora dužan da u pojedinom predmetu, po pravilu, određuje vještaka koji ima prebivalište na području tog suda, a posebno vodeći računa da vještaci iz iste oblasti budu ravnomjerno angažovani. Ovakvom zakonskom odredbom se ograničava mogućnost kontinuiranog određivanja istih i samo određenih vještaka, a ukoliko na listi stalnih sudskih vještaka postoji više njih²².

¹⁹ Član 309. St.4 ZKP Hrvatske

²⁰ Član 137. st.1 ZKP Crna Gora

²¹ Član 137. St.4 ZKP Crna Gora

²² Član 26. Zakona o sudskim vještacima Crna Gore

U Srbiji je uvedena situacija da organ koji vodi postupak određuje vještačenje pisanom naredbom, te se navodi da ako za određenu vrstu vještačenja postoje vještaci sa spiska stalnih vještaka, drugi vještaci se mogu odrediti samo ako postoji opasnost od odlaganja, ako su stalni vještaci spriječeni, ili ako to zahtijevaju druge okolnosti²³. Zakon o sudskim vještacima Srbije²⁴ također naglašava da je Sud, odnosno organ koji vodi postupak, dužan da prati rad vještaka i da za vještačenje u pojedinom predmetu određuje vještaka koji ima prebivalište na području tog suda, vodeći računa da vještaci iz iste oblasti budu ravnomjerno angažovani.

Iz ovakvih zakonskih odredbi proizlazi zaključak da listu stalnih sudskih vještaka zakonodavac uzima kao dovoljno sredstvo za kontrolu vještakovih stručnih kompetencija, koje također omogućava brz i uspješan izbor vještaka, pa procesnu radnju imenovanja vještaka svodi na izbor imena lica odgovarajuće struke sa postojeće liste²⁵.

Ipak od promatranih zemalja regije, važno je istaći da samo zakoni o krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini ne propisuju obavezu da je organ koji vodi postupak dužan odrediti vještaka sa liste stalnih sudskih vještaka, odnosno zakoni o krivičnom postupku uopće ne poznaju pojam stalnog sudskog vještaka. To znači da u Bosni i Hercegovini postojeće liste stalnih sudskih vještaka ne obavezuju organ koji vodi krivični postupak da odredi vještaka sa liste stalnih sudskih vještaka. Zakon o vještacima Federacije BiH čak ekscipitno navodi da lista stalnih sudskih vještaka nije obavezujuća za sud ili drugi organ koji vodi postupak, odnosno druge učesnike u postupku, osim ako je drugačije predviđeno propisima kojima se uređuju pravila postupka²⁶. Zakonskim odredbama nije regulisano na koji način će organ koji vodi postupak ocijeniti stručnost i kompetenciju određenog lica koje će imenovati za provođenje određenog vještačenja.

b) Stručna ustanova ili državni organ

Zemlje čiji su sistemi odabrani za komparativnu analizu, kao i Federacija Bosne i Hercegovine, u svojim krivično procesnim zakonodavstvima predviđaju da ako za određenu vrstu vještačenja postoji stručna ustanova ili se vještačenje može obaviti u okviru državnog organa, takva vještačenja, a naročito složenija, povjeriti će se, po pravilu, takvoj ustanovi, odnosno organu. Ustanova, odnosno

²³ Član 114. ZKP Srbija

²⁴ Član 18. Zakona o sudskim vještacima Srbije.

²⁵ Snježana Čolaković "Veštačenje kao dokaz u krivičnom postupku" str.31

²⁶ Član 11 zakona o vještacima Republike Srpske i član 14 Zakona o vještacima Federacije BiH

organ određuje jednog ili više stručnjaka odgovarajuće specijalnosti koji će izvršiti vještačenje.²⁷ Ovime se određivanje osobe/a koja/a posjeduje/u dovoljno stručnog i specijalitičkog znanja daje stručnoj ustanovi specijaliziranoj za provođenje određenih vještačenja.

Standard je da u pravilu jedno ili više fizičkih lica može biti određeno za vještake u krivičnom postupku, što predstavlja princip da vještačenje predstavlja individualni i lični doprinos stručnog mišljenja određenog stručnjaka, ali i da odgovornost za eventualne propuste i istinitost nalaza i mišljenja jeste na pojedincu vještaku (CEPEJ, 2012). S tim u vezi je navedeno da ukoliko organ koji vodi postupak odredi, da se vještačene povjeri stručnoj ustanovi ili državnom organu takav organ će odrediti koja fizička lica će provesti vještačenja, te će o imenima tih lica obavijestiti organ koji vodi postupak. Ovakva zakonska rješenja prepoznaju svi zakoni o krivičnim postupcima promatranih zemalja. Potrebno je da ukoliko se vještačenje povjeri takvom pravnom licu, da onda to pravno lice odredi jednog ili više stručnjaka koji će sprovesti vještačenje (CEPEJ,2012).

2.2. Izbor i imenovanje stalnih sudskih vještaka

a) Uslovi koje mora posjedovati fizičko lice da bi bilo imenovano za vještaka

Proces izbora i imenovanja vještaka je u promatranim zemljama regije uređeno, ili kao što je već ranije navedeno, posebnim zakonima o vještacima kao što je slučaj u Srbiji i Federaciji BiH, ili kao što je slučaj u Sloveniji i Hrvatskoj gdje je to općenito uređeno zakonima o sudovima i specifičnije pravilnicima o sudskim vještacima i procjeniteljima.

Propisi u svim promatranim zemljama regulišu uslove koje trebaju ispunjavati fizička i pravna lica da bili imenovana za stalne sudske vještake. Promatranim zemljama uslovi i kriteriji da fizičko lice bude izabrano su na različiti način regulisani, u određenim zemljama su kriteriji i uslovi uopćeni i niži dok su u pojedinim zemljama dosta konkretnije određeni i kriteriji za izbor su dosta viši. Tako naprimjer, uslovi da bi osoba bila imenovana za vještaka u Srbiji treba da ima odgovarajuće stečeno visoko obrazovanje na studijama drugog stepena (završene diplomske akademske studije – master, specijalističke akademske studije, specijalističke strukovne studije), odnosno na osnovnim studijama, za određenu oblast vještačenja.²⁸ Važeći zakoni o sudskim vještacima u Srbiji određuju kao uslove i da fizičko lice ima najmanje pet godina radnog iskustva u

²⁷ Član 137 st.2 ZKP-a Crne Gore

²⁸ Član 6 Zakona o sudskim vještacima Crne Gore i član 6 Zakona o sudskim vještacima Srbije.

struci, te da posjeduje stručno znanje i praktična iskustva za određenu oblast vještačenja. Kao izuzetak se propisuje da se za sudskog vještaka može imenovati i lice koje ima završenu srednju školu ukoliko ne postoji dovoljan broj vještaka za određenu oblast.

Pored gore navedenih stručnih uslova, Zakon o sudskim vještacima Srbije navodi da osoba mora biti dostojna za obavljanje vještačenja. Na ovaj način se pokušava dodatno uticati na preduslov da kandidat za sudskog vještaka posjeduje određeni nivo integriteta.

Pravilnik o sudskim vještacima i procjeniteljima Slovenije propisuje vrlo slične uslove za imenovanje određene osobe kao vještaka kao i zakoni o sudskim vještacima Srbije, s tim da kao uslov nije naveden stepen školske spreme, i da radno iskustvo u struci osobe koja se želi kandidovati za listu treba da bude u trajanju najmanje od 6 godina.²⁹

U Hrvatskoj uslovi za imenovanje za stalnog sudskog vještaka su određeni konkretnije nego u ostalim zemljama regije, te su sami uslovi i kriteriji znatno zahtjevniji. Zakon o sudovima Hrvatske uopćeno propisuje da vještak može biti osoba sa završenim odgovarajućim stručnim studijem, preddiplomskim ili diplomskim univerzitetskim studijem.³⁰ Za stalnog sudskog vještaka se iznimno može imenovati i osoba sa završenom srednjom školskom spremom odgovarajuće struke.

Pravilnikom o stalnim sudskim vještacima se propisuju detaljniji uslovi koje treba da posjeduje određena osoba da bi se imenovala za sudskog vještaka. Pravilnikom se prvenstveno propisuje da vještak može biti osoba koja je državljanin Republike Hrvatske, državljanin države članice Europske unije ili državljanin države potpisnice Sporazuma o Europskom gospodarskom prostoru. Također se Pravilnikom zahtijeva da je osoba zdravstveno sposobna za obavljanje poslova stalnog sudskog vještaka, a što nije određeno propisima drugih posmatranih sistema.

Što se tiče stručnog i akademskog znanja Pravilnikom o stalnim sudskim vještacima se navodi i sljedeći uslovi:

1. Da je nakon završenog odgovarajućeg studija odnosno odgovarajuće škole radila na poslovima u struci i to:
 - a) najmanje 8 godina – ako je završila diplomski sveučilišni studij ili specijalistički diplomski stručni studij;
 - b) najmanje 10 godina – ako je završila odgovarajući preddiplomski sveučilišni studij ili preddiplomski stručni studij;
 - c) najmanje 12 godina – ako je završila odgovarajuću srednju školu, a za pojedinu struku nema odgovarajućeg preddiplomskog sveučilišnog studija ili preddiplomskog stručnog studija odnosno

²⁹ Član 5 Pravilnika o sudskim vještacima i procjeniteljima

³⁰ Član 126. Stav 2. Zakona o sudovima Hrvatske

diplomskog sveučilišnog studija ili specijalističkog diplomskog stručnog studija.

Pravilnik kao obavezu definiše i sklopljen ugovor o osiguranju od odgovornosti za obavljanje poslova stalnog sudskog vještaka. Kao poseban uslov kojima se tretira pitanje integriteta vještaka Pravilnikom je propisano da se za stalnog sudskog vještaka ne može imenovati osoba za koju postoje smetnje za prijem u državnu službu.

Pored gore navedenih akademskih, stručnih i ostalih uslova za imenovanje određene osobe za vještaka u Hrvatskoj se kao poseban uslov određuje i da je lice prethodno uspješno završilo stručnu obuku. U odnosu na ostale sisteme korištenja vještaka, obuka kao poseban uslov da bi se lice uopće imenovalo za stalnog sudskog vještaka je kao takva jedino propisana u Pravilniku o stalnim sudskim vještacima Hrvatske. Pa tako npr. Zakoni o sudskim vještacima Srbije i Slovenije ne normiraju posebno obavezu pohađanje obuke kao uslov za imenovanje ili provođenje vještačenja. Zakon o vještacima FBiH obuku ne propisuju kao uslov za imenovanje na listu sudskih vještaka, već je normirano da je nakon imenovanja vještak dužan završiti obuku o obavljanju poslova vještačenja prema pravilniku koji donosi nadležni entitetski ministar pravde.

b) Odgovorne institucije za imenovanje sudskih vještaka, njen sastav i proces imenovanja

Srbija

Postupak imenovanja stalnih sudskih vještaka prema Zakonu o sudskim vještacima sprovodi jedino Ministarstvo pravde Srbije, te pozitivno zakonodavstvo ne prepoznaje posebnu stručnu komisiju koju imenuje ministarstvo.

Slovenija

Ministarstvo pravde Slovenije provodi postupak imenovanja stalnih sudskih vještaka. Ministarstvo također može, da ukoliko procijeni potrebnim, zahtijevati poseban stručni ispit koji provodi Komisija koju za takve potrebe imenuje Ministar pravde. Komisija se sastoji od predsjednika i najmanje dva člana i zapisničara. Predsjednik Komisije se imenuje iz jednog od ministarstava iz Vlade Slovenije sa najmanje završenim drugim stepenom pravnog fakulteta. Druga dva člana Komisije su imenovani iz reda stručnjaka i oni moraju imati najmanje stručne kvalifikacije kao što ih posjeduje i kandidat za sudskog vještaka. Zapisničar Komisije je uposlenik Ministarstva pravde.

Hrvatska

Nadležna institucija za postupak imenovanja stalnog sudskog vještaka u Hrvatskoj je Županijski ili trgovački sud, odnosno predsjednici županijskih i trgovačkih sudova u Hrvatskoj, kojima lice koje smatra da posjeduje kvalifikacije podnosi zahtjev za imenovanje za stalnog sudskog vještaka. Ukoliko predsjednik županijskog ili trgovačkog suda ocijeni da kandidat ispunjava uslove on prije imenovanja upućuje kandidata na stručnu obuku u nadležno udruženje sudskih vještaka koje imenuje mentora koji je član Udruženja stalnih sudskih vještaka.

Federacija BiH

Zakon o vještacima FBiH utvrđuje obavezu federalnog ministra pravde da objavi javni poziv za imenovanje vještaka i imenuje Komisiju sastavljenu od stalnih članova, i to u FBiH od predsjednika Vrhovnog suda FBiH ili sudije kojeg on ovlasti, predsjednika entitetske Advokatske komore ili advokata kojeg on ovlasti, glavnog federalnog tužioca ili tužioca kojeg on ovlasti, predstavnika entitetskog ministarstva pravde, te tri privremena člana koje iz reda vodećih stručnjaka u oblastima u kojima se vještačenja obavljaju imenuju stalni članovi većinom glasova

c) Procedura izbora stalnih sudskih vještaka

Srbija

Ministar pravde objavljuje javni poziv za imenovanje vještaka u „Službenom glasniku Republike Srbije” i na internet stranici Ministarstva pravde, kada utvrdi da postoji nedovoljan broj vještaka za određenu oblast vještačenja. Zahtjev za imenovanje sa priložima kojima se dokazuje ispunjenost uslova za obavljanje vještačenja kandidat za vještaka podnosi ministarstvu. Rješenje o imenovanju vještaka donosi ministar pravde. Protiv rješenja kojim se odbija zahtjev za imenovanje, kandidat za vještaka može pokrenuti upravni spor. Rješenje o imenovanju vještaka sadrži prezime, ime jednog roditelja i ime vještaka, njegovo prebivalište i adresu, zvanje, oblast vještačenja i užu specijalnost vještaka. Rješenje se objavljuje u „Službenom glasniku Republike Srbije” i na internet stranici Ministarstva pravde. Zakon o sudskim vještacima Srbije ne propisuje obavezu izrade dodatnih podzakonskih akata koji regulišu postupak imenovanja vještaka, kao ni uspostavljanje posebnih tijela koja će provjeravati stručnost kandidata u postupku imenovanja novih sudskih vještaka. Ministarstvo vodi Registar vještaka koji se vodi i u elektronskom obliku i javno je dostupan preko internet stranice ministarstva.

Pored Registra vještaka, ministarstvo vodi i zbirku isprava za svakog vještaka. U zbirci isprava čuvaju se dokumenta na osnovu kojih je izvršen upis u Registar

vještaka, kao i prijave podnijete protiv vještaka, rješenja o izrečenim novčanim kaznama i prijedlozi za razrješenje vještaka.

Slovenija

Ministarstvo pravde Slovenije, dva puta u kalendarskoj godini, objavljuje poziv za podnošenje prijave za imenovanje sudskih vještaka, sudskih procjenitelja i tumača. Poziv se objavljuje u skladu sa potrebama u određenom području stručnosti koji je identifikovan na osnovu obrazloženih mišljenja predsjednika sudova. Za potrebe utvrđivanja posjedovanja odgovarajućih uslova Ministarstvo pravde može tražiti mišljenje o kandidatu i njegovim uslovima od određene javne institucije, profesionalne institucije ili profesionalnog udruženja ili neke druge odgovarajuće institucije. Ministarstvo pravde imenuje Komisiju ukoliko procijeni da je neophodno da kandidat za vještaka treba da izađe na stručni ispit. Komisija provodi specifične ili stručne ispite. Rok za provođenje testiranja mora biti objavljen najranije 30 dana prije polaganja testa. Test se sastoji od općih pravnih pitanja koji su isti za sve kandidate i specifičnih pitanja za različite oblasti.

Program testova po specifičnim oblastima priprema Centar za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije u Sloveniji. Centar ima mandat i da vrši pripremne seminare i obuke za potencijalne kandidate za sudske vještake.

Sudski vještaci se imenuju na dan polaganja zakletve pred ministrom pravde. Ministarstvo pravde vodi registar imenovanih vještaka koje dostavlja nadležnim sudovima i drugim relevantnim institucijama.

Hrvatska

Nadležna institucija za postupak imenovanja stalnog sudskog vještaka u Hrvatskoj je Županijski ili trgovački sud, odnosno predsjednici županijskih i trgovačkih sudova u Hrvatskoj. Ukoliko predsjednik županijskog ili trgovačkog suda ocijeni da kandidat koji je poslao zahtjev za imenovanje ispunjava uslove za imenovanje za stalnog sudskog vještaka, predsjednik nadležnog suda prije imenovanja upućuje kandidata na stručnu obuku u Hrvatsko društvo sudskih vještaka i procjenitelja (HDSV), koja je nadležna institucija za provođenje obuke u Hrvatskoj.

Stručna obuka se obavlja prema programu što ga za svaku posebnu djelatnost izrađuje i utvrđuje odgovarajuće strukovno udruženje. HDSV, nakon što od određenog predsjednika suda primi zahtjev, imenuje mentora koji će biti zadužen za provođenje stručne obuke kandidata za stalnog sudskog vještaka. Pravilnik o stalnim sudskim vještacima propisuje da se za mentora može imenovati stalni sudski vještak koji ima najmanje pet godina iskustava u

obavljanju poslova sudskog vještačenja³¹. Ipak Pravilnik o provođenju obuke za poslove stalnog sudskog vještaka utvrđuje nešto specifičnije i rigoroznije uslove koje mentor mora posjedovati. Tako se u članu 12. Pravilnika navodi da mentor može biti član HDSV-a koji ima visoku stručnu spremu, položen stručni ispit s područja struke istovjetnog sa kandidatovom, za struke gdje je to prema zakonu obavezno, te najmanje deset godina staža u sudskom vještačenju. Također mentor mora imati isti ili više naučni stepen zvanja od samog kandidata. Voditelj podružnice i Vijeće podružnice HDSV-a odlučuje o imenovanju mentora i o tome obavještava Upravni odbor HDSV-a. Mentor organizira i provodi osposobljavanje kandidata prema programu obuke koji sadrži teorijski i praktični dio. U teorijskom dijelu mentor upoznaje kandidata s najnovijim znanstvenim saznanjima, stručnim skupovima, stručnom literaturom, zakonskim i podzakonskim aktima, koji uređuju područje vještačenja za koje se kandidat osposobljava. Mentor upoznaje kandidata sa Etičkim kodeksom sudskih vještaka i Statutom HDSV-a. Praktični dio obuke podrazumijeva prikupljanje podataka na terenu, izradbu nacрта, skica, izračuna, analiza, izradu nalaza i mišljenja i pristup na raspravu.

Osposobljavanje kandidata za sudskog vještaka utvrđuje se u trajanju 6-12-mjeseci. Nakon obavljene obuke kandidata za osposobljavanje kandidata za sudskog vještaka, mentor sastavlja izvještaj o postupku obuke i konačnim mišljenjem i dostavlja ga nadležnom organu HDSV-a. HDSV u roku od trideset dana po prijemu izvještaja mentora, upućuje izvještaj o uspješnom osposobljavanju kandidata, sudu koji je kandidata uputio na osposobljavanje, s preporukom za imenovanje stalnog sudskog vještaka.

HDSV je dužan županijske i trgovačke sudove izvještavati o programima stručne obuke i godišnjem rasporedu održavanja stručne obuke.

Nadzor nad provođenjem stručne obuke stalnih sudskih vještaka u HDSV-u obavljaju Ministarstvo pravosuđa i nadležni županijski odnosno trgovački sud prema rasporedu kojeg donosi ministar pravosuđa. O provedenom nadzoru sastavlja se pisani izvještaj.

Prije imenovanja za stalnog sudskog vještaka kandidat je dužan predsjedniku županijskog odnosno trgovačkog suda koji je nadležan za njegovo imenovanje dostaviti dokaz o sklopljenom ugovoru o obveznom osiguranju od odgovornosti za obavljanje poslova stalnog sudskog vještaka. Nakon završene stručne obuke i prikupljenih dokaza o ispunjavanju uvjeta za imenovanje stalnim sudskim vještakom, predsjednik odgovarajućeg županijskog odnosno trgovačkog suda odlučit će o zahtjevu. Stalni sudski vještak imenuje se na vrijeme od četiri godine. Popisi stalnih sudskih vještaka vode županijski i trgovački sudovi.

Federacija Bosne i Hercegovine

³¹ Član 6 Pravilnika o stalnim sudskim vještacima Hrvatske

Vještaci se imenuju putem javnog poziva koji objavljuju entitetski ministar pravde. Ministar pravde imenuje komisiju koja provjerava da li su kandidati stručni za obavljanje poslova vještaka kao i njihovu nepristrasnost i integritet. Zakon o vještacima Federacije BiH utvrđuje obavezu ministra pravde da objavi javni poziv za imenovanje vještaka i imenuje Komisiju sastavljenu od stalnih članova, i to u FBiH od predsjednika Vrhovnog suda FBiH ili sudije kojeg on ovlasti, predsjednika entitetske Advokatske komore ili advokata kojeg on ovlasti, glavnog federalnog tužioca ili tužioca kojeg on ovlasti, predstavnika ministarstva pravde, te tri privremena člana koje iz reda vodećih stručnjaka u oblastima u kojima se vještačenja obavljaju imenuju stalni članovi većinom glasova.

3. Dužnosti i prava (stalnog) sudskog vještaka u procesu izrade nalaza i mišljenja

Zakon o krivičnom postupku Srbije uređuje da je vještak dužan da se odazove pozivu i da da svoj pisani nalaz i mišljenje u roku određenom u naredbi. Rok određen naredbom, iz opravdanih razloga, na zahtjev vještaka, može se produžiti. Vještak je dužan da predmet vještačenja brižljivo razmotri, da tačno navede sve što zapazi i nađe i da svoje mišljenje iznese nepristrasno i u skladu sa pravilima nauke ili vještine. Vještak je dužan odgovoriti i na sva dodatna pitanja koja, kao i da razjasni sve ostale eventualne nedoumice organu koji vodi postupak.

Vještak je dužan sve svoje nalaze i mišljenja da unosi u zapisnik. U zapisniku o vještačenju ili u pisanom nalazu i mišljenju naznačiće se ko je izvršio vještačenje, kao i zanimanje, stručna sprema i specijalnost vještaka

Zakonom o vještacima Srbije je uređeno da su stalni sudski su skladu za važećim zakonskim propisima su dužni da se pridržava rokova određenih aktom suda kojim mu je vještačenje povjereno. Ako vještak iz objektivnih razloga ne može završiti vještačenje u određenom roku, dužan je da podnese sudu, najkasnije osam dana prije isteka roka, obavještenje o razlozima zbog kojih nije u mogućnosti da završi vještačenje i kratak prikaz rezultata do tada obavljenih radnji. Nakon prijema obavještenja, sud će odrediti novi rok u kojem vještačenje mora biti završeno ili vještačenje povjeriti drugom vještaku. U složenijim vještačenjima, u kojima je određen duži rok za vještačenje, vještak je dužan da podnosi sudu svakih trideset dana kratak izvještaj o rezultatima do tada obavljenih radnji. Ako vještak ne postupuje u skladu sa ovim članom smatraće se da neuredno vrši vještačenje. U zakonu o sudskim vještacima je posebno

naznačeno da je vještak obavezan na čuvanje tajnosti podataka do kojih je došao u vršenju vještačenja.

Prava vještaka

Zakon o krivičnom postupku Srbije generalno naznačava da prilikom izrade nalaza i mišljenja vještak ima pravo da mu se daju dodatna razrješenja same naredbe i da pregleda spise. Vještak također ima pravo da predlaže da se prikupe dokazi ili pribave dodatna mišljenja i podaci koji mu mogu biti od pomoći u radu. Vještak ima pravo pristupa svim dokumentima, dokazima i drugim materijalima neophodnih za izradu nalaza i mišljenja.

Zakon o krivičnom postupku prpozna je, kao što je već ranije navedeno stručnog savjetnika u vezi sa poslovima vještačenja u krivičnom postupku. Dužnosti i prava stručnih savjetnika su također propisana ZKP-om Srbije. Tako je propisano da je stručni savjetnik dužan da punomoć bez odlaganja podnese organu postupka, da stranci pruži pomoć stručno, savjesno i blagovremeno, da ne zloupotrebljava svoja prava i da ne odugovlači postupak. Stručni savjetnik ima pravo da bude obaviješten o danu, satu i mjestu vještačenja i da prisustvuje vještačenju kojem imaju pravo da prisustvuju okrivljeni i njegov branilac, da u toku vještačenja pregleda spise i predmet vještačenja i predlaže vještaku preduzimanje određenih radnji, da daje primedbe na nalaz i mišljenje vještaka, da na glavnom pretresu postavlja pitanja vještaku i da bude ispitan o predmetu vještačenja. Pre ispitivanja od stručnog savetnika će se zahtijevati da položi zakletvu.

Zakonom o stalnim sudskim vještacima Srbije je uređeno da je Vještake dužan da se pridržava rokova određenih rješenjem suda i da vještačenje obavlja savjesno, stručno i nepristrasno. Pored toga je propisano i da je vještak dužan da čuva tajnost podataka koje je saznao obavljajući tokom provođenja vještačenja. Zakonom o sudskim vještacima je dalje naznačeno da vještak za poslove vještačenja ima pravo na odgovarajuću naknadu.

Slovenija

Zakon o krivičnom postupku Slovenije na vrlo sličan način reguliše dužnosti i obaveze sudskih vještaka kao i zakoni o krivičnom postupcima Crne Gore i Srbije.

Pravilnikom o sudskim vještacima i procijeniteljima u Sloveniji je utvrđeno da sudski vještaci su dužni izraditi nalaz i mišljenje na zakonit i odgovoran način u skladu sa pravilima struke i nauke. Također vještaci su dužni poštovati rokove koje su propisani od strane organa koji vodi postupak. Općenito takvi rokovi ne mogu biti kraći od trideset niti dužio od šezdeset dana. Ukoliko vještak nije u

mogućnosti da izradi nalaz i mišljenje u datom roku dužan je o istom obavijestiti nadležni organ najkasnije petnaest dana prije isteka roka. Pravilnikom je još i regulisano da će sudski vještaci povjerene materijale i dokaze čuvati pažljivo i odgovorno, te da će se voditi zakonom o zaštiti ličnih podataka prema informacijama do kojih dođe prilikom izrade nalaza i mišljenja.

Hrvatska

Obaveze i dužnosti sudskih vještaka prema Pravilniku o stalnim sudskim vještacima Hrvatske u procesu vještačenja prvenstveno propisuju obavezu stalnog sudskog vještaka da se pridržavaju rokova na izradi vještačenja koje mu je određeno od strane organa koji vodi postupak. Ukoliko stalni sudski vještak kojem je povjereno vještačenje ne može završiti u predviđenom roku dužan je o tome obavijestiti organ koji vodi postupak najkasnije u roku od osam dana izvijestiti sud. Također sudski vještak je dužan o istome podnijeti izvještaj o razlozima zbog kojih nije moguće da završi određeno vještačenje, kao i da da kratki prikaz rada na vještačenju koje je poduzeo do dana podnošenja izvještaja. U složenijim vještačenjima za koja je određen duži rok za izradu nalaza i mišljenja vještak je dužan jednom mjesečno podnijeti sudu kratki izvještaj o rezultatima do tada obavljenih radnji. Stalni sudski vještak također je dužan čuvati kao tajnu sve ono što je saznao u obavljanju poslova stalnog sudskog vještaka.

Prava stalnih sudskih vještaka se prvenstveno ogledaju u smislu da oni imaju pravo na pripadajuću nagradu za svoj rad na poslovima vještačenja kao i pravo na naknadu eventualnih putnih troškova.

4. Nadzor nad radom vještaka, sankcionisanje i razrješenje vještaka

Srbija

Nadzor nad sudskim vještacima je uređen na način da je sud, odnosno organ koji vodi postupak dužan da nadzire rad vještaka te da je na sjednicama prvostepenih sudova uspostavljena obaveza da se najmanje jedanput godišnje razmatraju pitanja od značaja za rad vještaka. Na osnovu zaključaka sjednice predsjednik suda može utvrditi potrebu za podnošenjem prijedloga za razrješenje vještaka. Obrazloženi prijedlog za razrješenje vještaka zbog nestručnog, neurednog ili nesavjesnog vještačenja može podnijeti sud, organ koji vodi postupak, odnosno stranke ili drugi učesnici u sudskom ili drugom postupku. Tako je nadzor nad vještakom Zakonom o sudskim vještacima omogućen i drugim učesnicima u postupku. Nadzor nad vještakom vrši i Ministarstvo pravde na način da vrši pregled pristiglih prijedloga za razrješenje sudskih vještaka i o takvim

prijedlozima donosi odluku. Zakon o sudskim vještacima je kao jedinu sankciju predvidio razrješenje. Zakon o krivičnom postupku Srbije na sličan način određuje sankcije kao i odgovarajući zakon Crne Gore. Tako je određeno da ako vještak koji je uredno pozvan ne dođe, a izostanak ne opravda, ili se bez odobrenja udalji sa mjesta gdje treba da bude ispitan, organ postupka može narediti da se prinudno dovede, a sud ga može i kazniti novčano do 100.000 dinara, a stručnu ustanovu do 300.000 dinara. Ako vještak, nakon upozorenja na posljedice uskraćivanja vještačenja, bez opravdanog razloga neće da vještači, ili ne da nalaz i mišljenje u roku koji mu je određen, sud ga može kazniti novčano do 150.000 dinara, a stručnu ustanovu do 500.000 dinara. Ministarstvo pravde Srbije će razriješiti vještaka ukoliko se ispune uslovi koji su propisani Zakonom o sudskim vještacima Srbije. Uslovi koji su propisani da bi se vještak razrješio su istovjetni uslovima koji su propisani i kao takvi ranije navedeni u Crnoj Gori.

Kako Zakon o sudskim vještacima Srbije ne prepoznaje formiranje Komisije koja vrši imenovanje vještaka, u postupku koji se vodi po prijedlogu za razrješenje vještaka Ministar pravde može formirati stručnu komisiju od tri člana iz reda vodećih stručnjaka u oblasti u kojoj vještak vještači, radi ocijene stručnosti rada vještaka, i može omogućiti vještaku da se izjasni o činjenicama i okolnostima na kojima se zasniva prijedlog za razrješenje.

Hrvatska

Nadzor nad radom stalnih sudskih vještaka dužni su provoditi prvenstveno predsjednici županijskih odnosno trgovačkih sudova tj. institucije koje su ih imenovale. Pored toga i predsjednici sudova i državni odvjetnici prate rad stalnih sudskih vještaka te su dužni o svojim zapažanjima obavještavati predsjednike nadležnih županijskih odnosno trgovačkih sudova. Posredni nadzor vrše i stranke odnosno njihovi punomoćnici te strukovne udruge na način da mogu podnijeti primjedbe na ponašanje stalnog sudskog vještaka. Primjedbe se podnose predsjedniku suda koji je imenovao vještaka.

ZKP Hrvatske također propisuje da će se odrediti sankcije u slučaju da vještak koji je uredno pozvan ne dođe, a izostanak ne opravda, ili ako odbije vještačiti. Vještak se može kazniti novčano do 20.000,00 kuna, a u slučaju neopravdanog izostanka može se i prisilno dovesti. I Pravilnik o stalnim sudskim vještacima propisuje određene sankcije u slučaju nesavjesnog i neprofesionalnog rada stalnih sudskih vještaka. Propisano je da će se stalnom sudskom vještaku koji ne poštuje sud ili stranke, ne preuzima dodijeljene mu predmete, ne opravda zašto u roku nije dovršio povjereno mu vještačenje, ili iz drugih ozbiljnih razloga privremeno uskratiti obavljanje poslova stalnog sudskog vještaka najmanje tri mjeseca, a najduže godinu dana. Rješenje o privremenoj uskrati obavljanja

poslova stalnog sudskog vještaka donosi predsjednik suda koji je imenovao stalnog sudskog vještaka.

Imenovanog stalnog sudskog vještaka razriješit će predsjednik odgovarajućeg županijskog odnosno trgovačkog suda, kada se ispune uslovi za to. Uslovi za razrješenje su kada to lice koje je imenovano za stalnog sudskog vještaka samo zatraži, kada se dokaže da nema uslove za stalnog sudskog vještaka ili u međuvremenu prestanu uslovi na osnovu kojih je postavljen za vještaka. Također uslovi za razrješenje su i činjenica da je osuđen za krivična djela koja su kao takva zapreka i za obavljanje dužnosti u državnoj službi i ako neodgovorno i nesavjesno obavlja dužnosti stalnog sudskog vještaka.

Slovenija

Nadzor nad radom sudskih vještaka u Sloveniji vrše neposredno nadležni sud, odnosno predsjednik suda i ministar pravde Slovenije. Tako ukoliko dođe do kršenja nekih do dužnosti sudskih vještaka ministar pravde na prijedlog predsjednika suda ili na svoju inicijativu može pokrenuti proceduru za razrješenje. Posredno nadzor nad radom vještaka vrše i stranke u postupku koje o eventualnim kršenjima vještaka mogu obavijestiti nadležnog predsjednika suda ili ministarstvo pravde.

Zakon o krivičnom postupku Slovenije na sličan način uređuju sankcionisanje vještaka kao i drugim promatranim zemljama regije. Propisano je da u slučaju da vještak koji je uredno pozvan ne dođe, a izostanak ne opravda, ili ako odbije vještačiti može mu se izreći novčana kazna. Minimalna novčana kazna je u iznosu od jedne petine prosječne plate (u Sloveniji?) koja je zadnja objavljena u Sloveniji, dok je maksimalna kazna koja se može izreći tri prosječne neto plate u Sloveniji. Zakonom o sudovima je propisano da će se donijeti i privremena zabrana obavljanja dužnosti ukoliko je protiv vještaka pokrenut krivični postupak po službenoj dužnosti.

Postupak razrješenja vještaka pokreće ministar pravde samoinicijativno ili na prijedlog predsjednika suda. Ministar pravde, razrješava vještaka: 1. ako on sam traži razrješenje; 2. više ne ispunjava uslove propisane za obavljanje poslova vještaka; 3. ako ne izvršava svoje dužnosti u zadanim rokovima; 4. ako nesavjesno obavlja svoje dužnosti; 5. ako dvaput neopravdano odbije zahtjev suda, da napravi izvještaj, mišljenje, vrednovanje, usmeno i pismeno prevođenje; 6. ako se bave aktivnostima na kojima dodatno zarađuju, što bi moglo utjecati na objektivnost i nezavisnost od vanjskih utjecaja za obavljanje ove funkcije.

Ono što je posebno specifično za pokrenuti postupak razrješavanja vještaka u Sloveniji, jeste činjenica da ukoliko je postupak razrješavanja pokrenut zbog namjernog nesavjesnog obavljanja svoje dužnosti, ministar pravde može uspostaviti komisiju koja će analizirati izrađene nalaza i mišljenja sudskog vještaka. Ovaj postupak je kao takav propisan u Zakonu o sudovima Slovenije. Komisija koju imenuje ministar se sastoji od stručnjaka iz oblasti struke vještaka protiv kojeg je pokrenut postupak razrješavanja. Intencija zakonodavca Slovenije je da samo stručnjaci iz iste oblasti imenovanog vještaka mogu procijeniti da li su nalaz i mišljenje namjerno nesavjesno izrađeni.

5. Uloga stručnih tijela/udruženja vještaka

Uloga stručnih tijela/udruženja je različito uređeno u promatranim zemljama. U određenim zemljama već samim zakonskim i podzakonskim aktima se daje vrlo značajna uloga ovakvim tijelima kako u samom procesu imenovanja vještaka, obuka vještaka ali i u postupcima nadzora nad radom sudskih vještaka. Dok, nasuprot tome, određene promatrane zemlje regije daju vrlo malu ulogu ili skoro nikakvu ulogu ovakvim stručnim tijelima.

Zemlja koje prepoznaju vrlo značajnu ulogu stručnih tijela/udruženja vještaka je Hrvatska, dok Srbija i Slovenija znatno manje vrjednuju ulogu takvih stručnih tijela.

Pravilnik o stalnim sudskim vještacima u Hrvatskoj propisuje također značajnu ulogu stručnih udruženja. Prvenstvena uloga se promatra u osmišljavanju i provođenju obuke lica kao neophodnog uslova za imenovanje određene osobe za stalnog sudskog vještaka i imenovanju mentora koji će takvu obuku sprovesti. Takav propis *de facto* označava da se bez odobrenja stručnog udruženja lice ne može imenovati za stalnog sudskog vještaka. Naime Pravilnikom o stalnim sudskim vještacima je propisano da se sposobnost kandidata za obavljanje poslova stalnog sudskog vještaka utvrđuje na temelju izvještaja o provedenoj stručnoj obuci kod stalnog sudskog vještaka odgovarajuće struke pod čijim je nadzorom. Nakon obavljene stručne obuke odgovarajuće stručno udruženje dužno je na temelju izvještaja stalnog sudskog vještaka kod kojeg je kandidat bio na stručnoj obuci (mentora) u roku od mjesec dana izraditi mišljenje u pisanom obliku o uspješnosti obavljene obuke i osposobljenosti kandidata za obavljanje poslova sudskog vještačenja i dostaviti ga predsjedniku odgovarajućeg županijskog odnosno trgovačkog suda.

Pored ove uloge Pravilnikom je navedena da stručna udruženja mogu i podnijeti i primjedbe na rad sudskih vještaka predsjedniku nadležnog suda, čime je

dodatno ojačana uloga stručnih udruženja u smislu nadzora nad radom stalnih sudskih vještaka.

Srbija prepoznaje stručna tijela/udruženja samo u tome da prilikom postupka imenovanja kandidat za sudskog vještaka može kao jednu od referencu navesti preporuku ili učešće na seminarima ili savjetovanjima u organizaciji stručnih udruženja. U Sloveniji se na isti način tretiraju stručna udruženja kao i u Srbiji, s tim da se u Sloveniji stručna udruženja spominju kao i mogući suorganizatori Centru za edukaciju nosilaca pravosudne funkcije u organizaciji pripremnih obuka za polaganje pismenog stručnog ispita za izbor za stalnog sudskog vještaka.

Zaključci i preporuke

Kako bi se unaprijedio zakonski i normativni okvir vještačenja u Bosni i Hercegovini, neophodno je da isti sadrži jasno definisane kriterije, utemeljene na najboljim međunarodnim standardima i preporukama. Uvođenje transparentnijih, profesionalnijih i meritokratskih principa u sistem imenovanja i nadzora nad radom vještaka ključan je korak ka jačanju povjerenja u pravosudni sistem. U tom kontekstu, preporučuje se sljedeće:

1. **Iniciranje izmjena relevantnih propisa o vještacima**, uz oslanjanje na dokazane međunarodne i regionalne prakse koje garantuju efikasnost, nezavisnost i odgovornost vještaka u sudskim postupcima;
2. **Institucionalizacija uloge stručnih udruženja**, naročito u procesima imenovanja, kontinuiranog stručnog usavršavanja i eventualnog sankcionisanja vještaka, čime bi se osigurao dodatni nivo stručne kontrole i profesionalne etike;
3. **Usklađivanje nadležnih tijela za imenovanje vještaka s međunarodnim propisima i preporukama**, čime bi se osigurala nepristrasnost i objektivnost u procesu izbora kandidata;
4. **Razmatranje mogućnosti uključivanja predstavnika relevantnih profesionalnih udruženja kao privremenih članova komisija za imenovanje vještaka**, naročito u Federaciji Bosne i Hercegovine, radi postizanja šireg stručnog konsenzusa i povećanja kredibiliteta izbora;
5. **Utvrđivanje seta jasnih i mjerljivih kvalifikacija za angažovanje vještaka**, koji bi obuhvatao kriterije poput stručnih sposobnosti, formalnog obrazovanja, akademskih zvanja (npr. magistar ili doktor nauka), pohađanih relevantnih obuka, praktičnog iskustva u odgovarajućoj oblasti, te prethodnog iskustva u svojstvu vještaka.

Literatura

I. KNJIGE I ČLANCI

1. European judicial systems Edition 2012 (2010 data): Efficiency and quality of justice, dostupno na: http://www.coe.int/T/dghl/cooperation/cepej/default_en.asp
2. European judicial systems Edition 2014 (2012 data): Efficiency and quality of justice, dostupno na: http://www.coe.int/T/dghl/cooperation/cepej/default_en.asp
3. Emir Muhić „Operativna upotreba OSINT-a u istraživanju organiziranih kriminalnih grupa” (2024); Časopis Zaštita i Sigurnost.
4. Guidelines on the role of court-appointed experts in judicial proceedings of Council of Europe’s Member States, dostupno na: http://www.coe.int/T/dghl/cooperation/cepej/default_en.asp
5. Inda Kreso „Metode infiltracije organizovanih kriminalnih grupa u legalne tokove novca kroz ulaganja u projekte obnovljivih izvora energije“ (2024); Časopis Zaštita i Sigurnost.
6. Snežana Soković: „Veštačenje u krivičnom postupku: nova praksa u starim normativnim okvirima i drugi problemi“, str. 29–54, Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, 2008, XXVII (1-2)
7. Study on the role of experts in judicial systems of the Council of Europe Member States, dostupno na: https://...RoleExperts_en.pdf
8. USAID-ov Projekat pravosuđa u BiH (2017, decembar). Analiza sistema angažovanja vještaka u predmetima korupcije i organizovanog i privrednog kriminala.

II. PRAVNI PROPISI

9. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, “Službeni glasnik BiH” br. 3/03 ... 72/13
10. Zakon o krivičnom postupku Federacije BiH, “Službene novine FBiH” br. 35/03 ... 9/09
11. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, “Službeni glasnik RS” br. 50/03 ... 92/09
12. Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta BiH, “Službeni glasnik BD BiH” br. 10/03 ... 9/13
13. Zakon o vještacima, FBiH – “Službene novine FBiH” br. 49/05, 38/08
14. Zakon o vještacima, RS – “Službeni glasnik RS” br. 74/17

15. Pravilnik o obuci vještaka (FBiH) – “Službene novine FBiH” br. 48/07, 29/17
16. Pravilnik o uslovima za obavljanje poslova vještačenja BD – “Službeni glasnik BD BiH” br. 38/16
17. ZKP – čl. 269 (BiH i BD), čl. 284 (RS i FBiH)
18. Kazneni zakon [Penal Code], Hrvatski sabor, “Narodne novine” br. 125/2011 (izmjene NN 84/21, 36/2024)
19. Krivični zakonik Crne Gore, “Službeni list RCG” br. 70/2003 ... i “Službeni list CG” br. 3/2020, posljednja verzija objavljena 19.12.2023. (Ministarstvo pravde CG)
20. Krivični zakonik, Ministarstvo pravde Republike Srbije, “Službeni glasnik RS” br. 85/2005 ... 35/2019
21. Kazenski zakonik (KZ-1), Republika Slovenija, Ministrstvo za pravosodje, “Uradni list RS”

REGULATION OF THE EXPERT WITNESS SYSTEM IN CRIMINAL PROCEEDINGS IN INTERNATIONAL AND COMPARATIVE LAW AND PROPOSALS FOR IMPROVEMENT IN THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Expert article

Nermin Kadribašić, MA³²

Abstract:

Expert witnesses represent one of the key evidentiary mechanisms in criminal proceedings in Bosnia and Herzegovina. The detection and prosecution of criminal offenses—particularly complex ones—generally require the involvement of expert witnesses from various fields. However, judicial practice in Bosnia and Herzegovina has revealed significant challenges in the appointment and use of expert witnesses in criminal cases. An analysis of international instruments and comparative legislation regulating the status and role of expert witnesses points to the necessity of a coherent and comprehensive normative framework to ensure proper mechanisms for the selection and application of expertise. This paper identifies several inconsistencies and gaps in the legal framework governing expert witnesses and offers a set of recommendations aimed at improving the normative system in the Federation of Bosnia and Herzegovina, primarily focusing on the Law on Expert Witnesses of the Federation of Bosnia and Herzegovina.

Keywords: *expert examination, expert witnesses, role and significance of expert witnessing, status of expert witnesses*

³² Rule of Law Expert and PhD Candidate at the Faculty of Criminal Justice, Criminology and Security Studies

Introduction

Expert witnessing in criminal proceedings represents one of the most frequently used evidentiary actions, often having a decisive influence on the outcome of a trial. In practice, it is rare to conduct proceedings—regardless of the type of criminal offence—without the involvement of expert witnesses (USAID Justice Project in BiH, 2017). In Bosnia and Herzegovina, expert witnessing is regulated by a set of legal provisions, primarily laws on expert witnesses and criminal procedure laws. In Bosnia and Herzegovina, as well as in the wider Western Balkans region, various challenges still arise at different stages of the expert witnessing system (World Bank, 2019). The judicial system in Bosnia and Herzegovina, particularly the prosecutorial system, faces numerous difficulties in implementing and ensuring efficient and high-quality expert witnessing. This is of crucial importance in detecting and proving criminal offences, especially those related to economic crime and corruption. Multiple factors contribute to these difficulties, some of which are normative and institutional in nature. In this regard, a comparative overview of expert witnessing systems in neighbouring countries is presented. The purpose of this comparative analysis is to serve as a framework for considering possible improvements to the expert witnessing system in criminal proceedings, by reviewing relevant and effective practices in comparable legal systems, with particular focus on the normative framework in the Federation of Bosnia and Herzegovina. It is important to note that the need to amend the Law on Expert Witnesses of the Federation of BiH has been recognised for many years. The Government of the Federation of BiH adopted the Draft Law on Expert Witnesses in the Federation of BiH in November 2020³³. Accordingly, alongside the currently applicable legal provisions, this paper also offers a reflection on the content of the adopted draft law.

1. Criteria and Factors for the Selection of Comparative Examples

For the comparative analysis of the normative and institutional framework of expert witnessing, the selected examples include Serbia, Croatia, Slovenia, and the Federation of Bosnia and Herzegovina. The criteria applied in the selection process are based on regional proximity, potential similarities and differences in obligations arising from the European Union accession process, and the similarity and comparability of legal traditions³⁴. Slovenia has been a member of

³³ Draft legal solution available at <https://www.javnasprava.ba/fbih/Zakon/1604>

³⁴ The countries of the region have signed the so-called Stabilization and Association Agreement (SAA), a new, third generation association agreement offered exclusively to the countries of the Western Balkans, as part of the Stabilization and Association Process, which is valid for

the European Union since May 1, 2004, and has long fulfilled the obligations related to the accession process. Croatia became a member on July 1, 2013, at which point the Stabilisation and Association Agreement ceased to apply. Montenegro and Serbia are candidate countries, while Bosnia and Herzegovina holds the status of a potential candidate for EU membership. Furthermore, during the initial research aimed at selecting appropriate comparative examples, it was observed that countries in the region have similar solutions regarding criminal procedural legislation related to expert witnesses and expert witnessing. This is logical, given that these countries were once part of the same jurisdiction and legal system. Nevertheless, specific legal provisions regulating the role of court experts contain certain differences, which may offer practical solutions for improving the system of using expert witnesses in Bosnia and Herzegovina. The factors analysed—broken down into several sub-factors—and which will be examined in detail among the selected countries of the region are presented in the attached table.

Table 1 Analysed factors and subfactors for improving system of using expert witnesses

Factors that were analyzed in the observed countries	Sub-factors within each analyzed factor
The role of expert testimony and permanent (court) experts in criminal proceedings	• Reasons for ordering an expert opinion • The right to order an expert opinion • Hiring private experts and professionals
Criteria for selecting a specific (permanent) court expert	• List of (permanent) court experts • Professional institution or state body
Selection and appointment of persons	• Requirements that a natural person must

countries that have not become members of the European Union since June 1, 2004. Of the countries under consideration, Slovenia was not part of the Stabilization and Association Agreement because it has been a member of the European Union for 17 years, or rather, it has become a member state.

for (permanent) court expert	possess to be appointed as an expert • Institutions responsible for appointing (permanent) court experts • Procedure for selecting (permanent) court experts
Duties and rights of a (permanent) court expert in the process of drawing up findings and opinions	• Duties of a (permanent) court expert in the process of drawing up findings and opinions • The rights of a (permanent) court expert in the process of drawing up findings and opinions
Supervision of the work of experts, sanctioning and dismissal of (permanent) court experts	• Supervision of the work of (permanent) court experts • Sanctioning of court experts • Procedure for dismissal of (permanent) court experts
The role of professional bodies/associations of (permanent) court experts	• Institutionalization of professional bodies/associations • Composition of professional bodies/associations
Final considerations	• Concluding considerations; • Recommendations;

1.1. Normative Framework for the Use of Expert Witnesses in Criminal Proceedings in Comparative Legal Systems

a) Criminal Procedure Laws in the Countries of the Region

In the observed jurisdictions, the legal basis for the use and determination of expert witnessing as an evidentiary action—and consequently, the status and role of expert witnesses in criminal proceedings—is primarily regulated, as in the Federation of Bosnia and Herzegovina, by the applicable criminal procedure laws. In Serbia, the Criminal Procedure Code (hereinafter CPC of Serbia) regulates the use of expert witnessing and the appointment of expert witnesses in Title VII, Section V, Articles 112–132.³⁵ In Croatia, the Criminal Procedure Code (hereinafter CPC of Croatia) addresses the determination and execution of expert witnessing as an evidentiary action in Title XVII, Section 8, Articles 308–328.³⁶ In Slovenia, the Criminal Procedure Code (CPC of Slovenia) regulates expert witnessing and the status and role of expert witnesses in criminal proceedings in Chapter XVIII, Section 7, Articles 248–267.³⁷

b) Provisions on Court-Appointed Permanent Expert Witnesses

In the countries of the region, specific normative acts have been adopted to define the general conditions for the status of expert witnesses who operate not only in criminal proceedings, but also in other judicial, administrative, and misdemeanor procedures. However, in some of these countries, such provisions are not regulated through separate (*lex specialis*) laws on expert witnesses, as is the case in Bosnia and Herzegovina. For instance, in Croatia, the status of expert witnesses is governed by the Law on Courts.³⁸ Furthermore, the Ministry of Justice of Croatia adopted the Rulebook on Permanent Court Expert Witnesses³⁹, which more precisely defines issues relevant to expert witnesses. Similar normative solutions exist in Slovenia, where the general status of court experts is regulated by the Law on Regular Courts of Slovenia⁴⁰, while the Rulebook on Court Experts and Appraisers⁴¹ regulates in detail the appointment, duties, rights, and responsibilities of court experts. In Serbia, the issues related

³⁵ Criminal Procedure Code of the Republic of Serbia "Official Gazette of the Republic of Serbia" No. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 and 55/2014)

³⁶ Law on Criminal Procedure of the Republic of Croatia "Narodne novine HR" no. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14

³⁷ Criminal Procedure Code of Slovenia available at <http://pisrs.si/Pis.web/pravniRedRSSearch?search=the+criminal+procedure+act>

³⁸ Law on Courts "Narodne novine HR" no. 28/13, 33/15, 82/15

³⁹ Rulebook on permanent court experts "Narodne novine HR" no. 28/13

⁴⁰ Law on Regular Courts of Slovenia "Official Gazette of SLO" no. 10/77, 4/82, 37/82, 7/86, 41/87, 24/88, 8/90, 19/94 and 19/94

⁴¹ Rules on court experts and appraisers "Official Gazette of SLO" no. 7/02, 75/03, 72/05, 71/07, 84/08 and 88/10)

to expert witnesses engaged in all court and other proceedings are, as in Bosnia and Herzegovina, regulated by a special (*lex specialis*) law. The status of expert witnesses in Serbia is governed by the Law on Court Expert Witnesses⁴².

2. The Role of Expert Witnessing and Expert Witnesses in Criminal Proceedings

a) Reasons for Ordering Expert Witnessing

The need to appoint an expert in criminal proceedings arises in situations where the authority conducting the procedure lacks the specialized knowledge required to establish or assess certain relevant facts and to make a final decision. For this reason, expert witnessing is ordered, and a person with the necessary expertise is appointed to evaluate or determine such facts. This is particularly important in the case of complex criminal offences and areas such as crime in the renewable energy sector, which is a highly complex field as it involves an interdisciplinary domain that requires personnel with specialized education (Kreso, 2024). The above-mentioned reasons for appointing expert witnesses are equally addressed in the criminal procedure laws of the countries under comparison, and they primarily relate to providing “assistance” in establishing or evaluating facts that are not legal in nature, and which the competent authority does not possess the expertise to assess. Although the criminal procedure laws in the countries considered do not explicitly prohibit expert witnessing in matters concerning legal questions, it is generally understood that expert knowledge refers to non-legal fields—since legal matters fall under the competence of the authority conducting the proceedings. An exception is found in the CPC of Serbia, where Article 113, Paragraph 2 explicitly states that expert witnessing as an evidentiary action cannot be ordered for the purpose of evaluating or establishing a legal issue.

b) The Right to Order Expert Witnessing

In the observed countries, the authority conducting the proceedings orders expert witnessing and appoints expert witnesses either *ex officio* or upon the proposal of the parties. This means that the authority has discretionary power to decide whether expert witnessing is necessary in each specific case. The authority may accept a proposal from a party to conduct expert witnessing, including a proposal to appoint a specific individual or institution as the expert. This is particularly evident in the prosecution of organized criminal groups, which has always posed a significant challenge and issue for state agencies and law enforcement services (Muhić, 2024). However, it is important to note that such a proposal from a party or a defence counsel is not binding on the court or

⁴² Law on Court Experts "Official Gazette of the Republic of Serbia", No. 44/10

the authority in charge of the proceedings. The authority may reject the proposal and choose not to issue an order for expert witnessing. These solutions are accepted throughout the region and closely resemble the provisions in the Federation of Bosnia and Herzegovina, where a written order for expert witnessing is issued by the prosecutor or the court.

In Serbia, the authority conducting the procedure issues a written order⁴³ for expert witnessing either *ex officio* or upon a party's or defence counsel's request. Similarly, in Croatia, expert witnessing is ordered by the competent body via a written order⁴⁴, and the same or similar provisions are found in Slovenia.

Some of the reasons why discretionary authority to order expert witnessing is granted to the competent body include the fact that expert witnessing can significantly affect the criminal procedure (World Bank, 2010). The preparation of expert reports and opinions requires time, which can impact the efficiency of proceedings, particularly in complex cases requiring extensive expert analysis. If such expert witnessing is ordered without sufficient grounds, it may hinder the principle of procedural efficiency. Moreover, expert witnessing entails financial costs, regardless of whether they are borne by the authority or one of the parties, which may influence the principle of procedural economy. For these reasons, both in the observed countries and in other continental European legal systems, the decision on whether to conduct expert witnessing is entrusted to the competent authority leading the procedure.

c) Engagement of Private Experts and Specialist Advisors

Although in the continental European legal tradition the exclusive discretionary right to order expert witnessing lies with the authority conducting the proceedings, the possibility of parties to a criminal case engaging their own expert or specialist advisor is often considered, along with the evidentiary value of such engagements and their reports or opinions. Expert witnessing, as an evidentiary action formally regulated in the criminal procedures of the observed regional countries, is not adversarial in the sense that each party would have "their own" expert to testify before the court or submit a written report. Such an arrangement is not acceptable because the expert must provide an objective opinion before the court⁴⁵. In the continental European approach, an expert is

⁴³ Article 113 of the Serbian Criminal Code

⁴⁴ Article 309 of the Croatian Criminal Code

⁴⁵ Bayer V., *Criminal Procedural Law - Selected Chapters*, Book I, - Introduction to the Theory of Criminal Procedural Law (edited by D. Krapac) in *Croatian Law Review* Zorislav Kaleb "Private Expert Opinion Submitted by a Party to the Court in Criminal Proceedings"

presumed to be objective and impartial, and provides assistance to the authority conducting the criminal proceedings. Nevertheless, it is common practice for parties—most often suspects or defendants and their legal counsel—to engage individuals who are experts or specialists in a given field to assist in preparing the defence, support their arguments, or produce their own “report” and “opinion” on a specific matter. This kind of support, along with the reports and opinions of such “private” experts, cannot be considered formal expert witnessing. These are usually referred to as defence expert assistance and do not carry the same evidentiary weight as official expert witnessing. Such individuals (the so-called “private experts”) may be proposed by the parties to appear as witnesses during the main hearing. Courts often allow such persons with expert knowledge to express their opinion on the expert report previously conducted by the officially appointed expert. However, in Bosnia and Herzegovina and in most of the countries included in the comparative analysis, criminal procedure laws do not explicitly regulate the role and status of party-appointed advisors who could critically evaluate the findings, opinions, and testimony of court-appointed experts.

Among the observed countries, only Serbia’s Criminal Procedure Code explicitly addresses the issue of specialist advisors in relation to expert witnessing ordered during proceedings⁴⁶. The introduction of specialist advisors was a novelty in Serbia’s CPC, which came into force in 2011. The law stipulates that, in addition to the right to propose expert witnessing and nominate experts, the parties also have the right to appoint a specialist advisor whenever expert witnessing is ordered⁴⁷. This right exists regardless of whether the expert was appointed *ex officio* or based on the proposal of the opposing party. The public prosecutor, who conducts the proceedings before the indictment is filed, may appoint a specialist advisor only after the indictment has been filed, although it is unlikely that they would do so⁴⁸. The specialist advisor must have the same qualifications as the expert but does not necessarily have to be selected from the list of permanent court experts. Specialist advisors paid from public funds (Article 125, Paragraph 3 of the CPC of Serbia) may only be appointed for the defendant and the injured party acting as a private prosecutor. The appointment of a specialist advisor is decided by the authority conducting the proceedings, i.e. the court. The specialist advisor is permitted to attend the expert witnessing, just as the defendant and defence counsel have the right to be

⁴⁶ This solution is specific to Italian criminal procedure legislation, where parties also have the right to hire a technical defense advisor.

⁴⁷ Article 125 of the Criminal Procedure Code

⁴⁸ Commentary on the criminal procedure code, 13th edition – 1032 pages (according to the new Criminal Procedure Code from 2011) authors: Prof. Dr. Momčilo Grubač and Prof. Dr. Tihomir Vasiljević, publisher PROJURIS, 2013.

present (Article 126, Paragraph 1 of the CPC of Serbia). The key distinction between an expert and a specialist advisor lies in the fact that the specialist advisor does not submit findings and opinions to the authority conducting the proceedings. Instead, the advisor highlights deficiencies in the report and opinion of the court-appointed expert. The advisor may be examined on the subject of the expert analysis and has the opportunity to present their own findings and opinion, but their statement does not carry the procedural weight of an official expert report. Nonetheless, it holds evidentiary value, and the judge may refer to it in the reasoning of the verdict. By law, the specialist advisor is prohibited from acting to the detriment of the proceedings, although this does not mean they are required to cooperate with the authorities.

2.1. Criteria for the Selection of Specific Expert Witnesses

The requirement that an expert possess specific professional knowledge is a necessary condition for any expert witnessing process⁴⁹, regardless of how it is regulated in legal provisions. This should be a key factor in selecting a particular expert. Criminal procedure laws in the region generally provide only a broad framework regarding the qualifications a person must have to be appointed as an expert witness. These laws stipulate that expert witnessing is to be ordered when the assessment or determination of an important fact requires the findings and opinion of a person with the necessary expert knowledge. Experts are thus defined as individuals who possess such expertise. The assessment of whether the appointed individual truly possesses the required qualifications and appropriate specialization is typically left to the authority conducting the criminal proceedings. This can be problematic, considering that these authorities often do not have the specific knowledge needed to assess the expert's competence accurately.

Nonetheless, such discretionary powers are somewhat limited by the criminal procedure laws of the observed countries, which usually require the existence of lists of permanent court experts or delegate the selection of experts to specialized institutions that appoint competent professionals for a given expert task.

a) List of Permanent Court Experts

The existence of a list of permanent court experts—generally binding for the court or the authority leading the proceedings—is the most widespread mechanism for controlling the professional credentials and expertise of expert

⁴⁹ Expertise in criminal proceedings: new practice within the old normative framework and another problem pp. 29-54 Snežana Čolaković.

witnesses in criminal procedures in the observed legal systems. The purpose of such lists is to confirm the competence of individuals authorized to conduct expert analyses in criminal and other types of proceedings. This requirement is set out in the criminal procedure laws. For instance, in Croatia, if the court has permanent experts for a specific type of expert witnessing, other experts who are not designated by the court may be appointed only if the permanent court experts are unavailable or if there are other justified reasons⁵⁰. Slovenia has a similar provision, stipulating that courts may appoint only permanent court experts from the official list, except in cases of unavailability or other valid circumstances.

In Montenegro, the procedure stipulates that expert witnessing is ordered by a written decision of the competent authority, which must include: the task and scope of the expertise, the deadline for submitting a written report and opinion, and the designation of the expert listed in the Register of Court Experts or the Register of Legal Entities for Expert Witnessing⁵¹. Exceptionally, a person not listed in these registers may be appointed only if no registered experts are available for the required area of expertise. In addition to the CPC, Montenegro's Law on Court Experts requires the competent court to primarily appoint an expert residing within its jurisdiction and to ensure balanced distribution of assignments among experts in the same field⁵². This limits the repeated appointment of the same individuals when multiple experts from the same field are available⁵³.

In Serbia, the competent authority issues a written order to appoint an expert witness. The law specifies that if there are experts from the list of permanent experts available for a particular type of expert witnessing, other experts may only be appointed in cases of risk of delay, unavailability of the listed experts, or other justified reasons⁵⁴. The Law on Court Experts of Serbia further requires the court or other competent authority to monitor the performance of appointed experts and, when possible, to appoint experts residing within its jurisdiction, ensuring balanced engagement of experts in the same professional area⁵⁵.

These legal provisions indicate that the legislator considers the list of permanent court experts to be a sufficient mechanism for verifying professional

⁵⁰ Article 309, Paragraph 4, CPC of Croatia

⁵¹ Article 137, Paragraph 1, CPC of Montenegro

⁵² Article 137, Paragraph 4, CPC of Montenegro

⁵³ Article 26, Law on Court Experts of Montenegro

⁵⁴ Article 114, CPC of Serbia

⁵⁵ Article 18, Law on Court Experts of Serbia.

competence, facilitating a quick and effective selection process by reducing the appointment procedure to selecting a suitable name from an existing list⁵⁶.

However, among the countries observed in this regional comparison, it is important to emphasize that only the criminal procedure laws of Bosnia and Herzegovina do not require the authority conducting the proceedings to appoint an expert from a list of permanent court experts. In fact, these laws do not even recognize the concept of a “permanent court expert.” Consequently, the existing lists of permanent court experts in Bosnia and Herzegovina are not binding on judicial or investigative authorities when selecting an expert witness. The Law on Expert Witnesses of the Federation of Bosnia and Herzegovina explicitly states that the list of permanent court experts is not binding for courts, authorities, or other participants in the proceedings, unless otherwise specified by procedural rules⁵⁷. Moreover, the law does not define how the authority conducting the proceedings should evaluate the qualifications and competence of the individual they intend to appoint as an expert in a given case.

b) Expert Institutions or State Authorities

The countries selected for this comparative analysis, as well as the Federation of Bosnia and Herzegovina, include provisions in their criminal procedure laws stating that, if a specialized institution exists for a certain type of expert analysis—or if such analysis can be carried out within a state authority—then, as a rule, that institution or authority should be entrusted with the task, especially in complex cases. The institution or authority then appoints one or more professionals with the relevant specialization to conduct the expert analysis⁵⁸. This approach delegates the responsibility for selecting the appropriate expert(s)—those with sufficient expertise and specialization—to a professional institution that is specifically equipped to perform expert analyses.

It is a general standard that one or more natural persons may be appointed as expert witnesses in criminal proceedings, following the principle that expert witnessing constitutes an individual and personal contribution of a professional opinion by a specific expert. Accordingly, responsibility for the accuracy and integrity of the report and opinion lies with the individual expert (CEPEJ, 2012). In line with this principle, when the authority conducting the proceedings entrusts expert witnessing to a specialized institution or state authority, that institution is required to designate the individuals who will carry out the analysis

⁵⁶ Snježana Čolaković “Expertise as evidence in criminal proceedings” p.31.

⁵⁷ Article 11 of the Law on Expert Witnesses of the Republika Srpska and Article 14 of the Law on Expert Witnesses of the Federation of BiH

⁵⁸ Article 137, paragraph 2, of the CPC of Montenegro.

and to inform the authority of their identities. This procedure is recognized in the criminal procedure laws of all the countries under comparison. It is important that, if expert analysis is delegated to such a legal entity, that entity must then appoint one or more experts who will actually perform the task (CEPEJ, 2012).

2.2. Selection and Appointment of Permanent Court Experts

a) Conditions a Natural Person Must Meet to Be Appointed as an Expert Witness

The process of selecting and appointing expert witnesses in the observed countries of the region is regulated either by specific laws on expert witnesses—as is the case in Serbia and the Federation of Bosnia and Herzegovina—or more generally by laws on the judiciary, with further specification provided through rulebooks on court experts and appraisers, as in Slovenia and Croatia. All the reviewed countries prescribe conditions that natural and legal persons must fulfill to be appointed as permanent court experts. However, the level of detail and stringency of these conditions varies: in some countries the criteria are more general and less demanding, while in others they are more specific and significantly stricter.

For example, in Serbia, a person wishing to be appointed as an expert must have completed a relevant higher education program at the second cycle level (Master's, specialist academic or vocational studies), or a relevant undergraduate degree, in the specific area of expertise⁵⁹. The current Law on Court Experts in Serbia further requires that the candidate have at least five years of professional experience and possess both theoretical knowledge and practical experience in the relevant field. Exceptionally, a person with a secondary school diploma may be appointed as an expert if there are not enough experts in a given area.

In addition to professional qualifications, the Serbian law requires that a person be "worthy" of performing expert witness duties, thus introducing an element of integrity as a condition for appointment.

Slovenia's Rulebook on Court Experts and Appraisers prescribes similar conditions to those found in Serbian legislation, but without specifying the

⁵⁹ Article 6 of the Law on Court Experts of Montenegro and Article 6 of the Law on Court Experts of Serbia.

required educational level. It does, however, require a minimum of six years of professional experience in the relevant field⁶⁰.

In Croatia, the conditions for appointment are more detailed and demanding than in other regional systems. The Law on Courts generally provides that a court expert must hold a completed relevant professional, undergraduate, or graduate university degree. Exceptionally, a person with only secondary education may be appointed if there is no higher education program in the relevant field⁶¹. The Rulebook on Permanent Court Experts in Croatia defines the conditions in greater detail. It requires that the candidate be a citizen of the Republic of Croatia, a citizen of an EU member state, or a citizen of a country that is a signatory to the European Economic Area Agreement. It also introduces a requirement not found in other systems—that the candidate be medically fit to perform the duties of a permanent court expert. Regarding educational and professional background, the Rulebook states the following requirements:

1. After completing the relevant educational program, the candidate must have worked in the field for:
 - a) At least 8 years if they completed a graduate university or specialist graduate professional study program;
 - b) At least 10 years if they completed a relevant undergraduate university or professional study program;
 - c) At least 12 years if they completed a relevant secondary school, and no appropriate higher education programs exist for that specific field.

The Rulebook also mandates that a candidate must have a professional liability insurance policy for performing court expert duties. Regarding integrity, it specifies that a person cannot be appointed as a court expert if they are ineligible for employment in public service.

In addition to academic, professional, and other general conditions, Croatia stands out by requiring successful completion of a professional training program as a condition for appointment. This is a unique requirement among the observed systems. Serbia and Slovenia do not explicitly require training prior to appointment or during expert witness service. In the Federation of Bosnia and

⁶⁰ Article 5 of the Rulebook on court experts and appraisers.

⁶¹ Article 126 Paragraph 2 of the Law on Courts of Croatia

Herzegovina, the Law on Expert Witnesses does not require training as a precondition for being placed on the expert list, but it does stipulate that, after appointment, the expert must complete training in accordance with a rulebook issued by the competent entity-level Ministry of Justice.

b) Competent Institutions for the Appointment of Court Experts, Their Composition and Appointment Process

Serbia

According to the Law on Court Experts, the appointment procedure for permanent court experts in Serbia is carried out exclusively by the Ministry of Justice. The current legislation does not recognise the existence of a specialised expert commission appointed by the ministry.

Slovenia

The Ministry of Justice of Slovenia is responsible for conducting the procedure of appointing permanent court experts. The Ministry may also, if it considers it necessary, require a special professional examination, which is conducted by a Commission appointed for that purpose by the Minister of Justice. The Commission consists of a president, at least two members, and a recording secretary. The president of the Commission is selected from one of the ministries within the Government of Slovenia and must have completed at least a second cycle law degree. The two other members of the Commission are appointed from among professionals and must have at least the same level of qualification as the candidate for court expert. The recording secretary is an employee of the Ministry of Justice.

Croatia

The competent institution for the appointment of permanent court experts in Croatia is the County or Commercial Court. The presidents of these courts are the authorities to whom individuals who believe they meet the necessary qualifications submit their applications for appointment. If the court president assesses that the candidate meets the prescribed conditions, the candidate is referred to professional training organised by the relevant association of court experts. This association appoints a mentor who is a member of the Association of Permanent Court Experts.

Federation of Bosnia and Herzegovina
The Law on Expert Witnesses of the Federation of Bosnia and Herzegovina obliges the Federal Minister of Justice to publish a public call for the

appointment of expert witnesses and to appoint a Commission composed of permanent members. These include the President of the Supreme Court of FBiH or a judge authorised by them, the President of the Bar Association of the Federation or a lawyer appointed by them, the Chief Federal Prosecutor or a prosecutor authorised by them, a representative of the Federal Ministry of Justice, and three temporary members. These temporary members are appointed by majority vote of the permanent members from among leading experts in the fields in which expert witnessing is conducted.

c) Procedure for the Selection of Permanent Court Experts

Serbia

The Minister of Justice publishes a public call for the appointment of court experts in the Official Gazette of the Republic of Serbia and on the website of the Ministry of Justice, when it is determined that there is an insufficient number of experts in a specific field. The candidate submits an application to the ministry along with the necessary documents proving that they meet the legal requirements. The decision on appointment is made by the Minister of Justice. If the application is rejected, the candidate has the right to initiate an administrative dispute. The appointment decision includes the expert's surname, parent's name, first name, residence and address, title, field of expertise, and area of specialisation. The decision is published in the Official Gazette and on the ministry's website. The Law on Court Experts in Serbia does not require the adoption of additional by-laws governing the appointment procedure, nor the establishment of special bodies to evaluate the expertise of candidates. The Ministry maintains a Register of Experts, available online and in electronic form. It also keeps an individual file for each expert, containing documentation used for registration, as well as any complaints, fines, or proposals for dismissal.

Slovenia

The Ministry of Justice of Slovenia publishes a call for applications for the appointment of court experts, appraisers, and interpreters twice a year. The call is based on identified needs in specific areas of expertise, according to the justified opinions of court presidents. To verify qualifications, the ministry may request an opinion on the candidate from a public institution, professional organisation, or other relevant body. If the ministry determines that the candidate must take a professional exam, it appoints a commission to organise it. The exam consists of general legal knowledge (the same for all candidates) and specific questions related to each area of expertise. The exam must be announced at least 30 days before the scheduled date. The content is prepared by the Judicial Training Centre, which is also responsible for preparatory seminars and training. Experts are appointed on the day they take an oath before the

Minister of Justice. The Ministry maintains a register of appointed experts, which is shared with competent courts and other relevant institutions.

Croatia

The competent institutions for appointing permanent court experts in Croatia are the County and Commercial Courts. Individuals submit applications to the president of the competent court. If the president determines that the applicant meets the necessary conditions, the candidate is referred to professional training at the Croatian Association of Court Experts and Appraisers (CACEA), which appoints a mentor from among its experienced members. The training programme is defined by the relevant professional association for each field. According to the Rulebook, the mentor must be a court expert with at least five years of experience⁶². However, the Rulebook on the training process introduces stricter criteria. Article 12 states that the mentor must be an CACEA member with a higher education degree, passed a professional exam in the same field as the candidate (if required by law), at least ten years of experience in expert work, and a scientific or academic title equal to or higher than that of the candidate. The mentor organises and implements the training, which includes both theoretical and practical elements. Theoretical training covers relevant legal, professional, and scientific knowledge, literature, and ethical standards. The practical part includes field data collection, drafting sketches and calculations, and participating in court hearings. Training lasts between 6 and 12 months. After completion, the mentor submits a report to CACEA, which within 30 days forwards the report and a recommendation for appointment to the court. CACEA is responsible for informing courts about training programmes and annual training schedules. Oversight of training is conducted by the Ministry of Justice and the competent courts, based on a schedule set by the Minister. A written report is produced after inspections. Before being appointed, the candidate must submit proof of liability insurance. Once training is complete and all conditions are met, the court president makes a final decision. Experts are appointed for a period of four years. The County and Commercial Courts maintain lists of appointed experts.

Federation of Bosnia and Herzegovina
Experts are appointed through a public call issued by the entity Minister of Justice. The minister appoints a commission that evaluates the candidates' expertise, impartiality, and integrity. The Law on Expert Witnesses in FBiH requires the Minister of Justice to establish a commission composed of permanent members: the President of the Supreme Court of FBiH (or a delegated judge), the President of the Bar Association (or a delegated lawyer),

⁶² Article 6 of the Rulebook on Permanent Court Experts of Croatia

the Chief Federal Prosecutor (or a delegated prosecutor), and a representative of the Ministry of Justice. Additionally, three temporary members are appointed by majority vote from among leading experts in the fields in which expert witnessing is performed.

3. Duties and Rights of Permanent Court Experts During the Preparation of Expert Reports and Opinions

Serbia

The Criminal Procedure Code of Serbia stipulates that an expert is obliged to respond to the court's summons and to deliver a written report and opinion within the deadline specified in the court order. This deadline may be extended, upon the expert's request, for justified reasons. The expert is required to carefully examine the subject of the analysis, to accurately report all findings and observations, and to express their opinion impartially and in accordance with scientific principles or professional standards. The expert must also respond to additional questions and clarify any issues raised by the authority conducting the proceedings. All findings and opinions must be documented in the official record. This record, or the written expert report and opinion, must include the name of the person who performed the analysis, their profession, level of education, and area of specialisation. According to the Law on Court Experts of Serbia, experts are obliged to comply with the deadlines set by the court decision assigning the analysis. If the expert cannot complete the task within the deadline for objective reasons, they must notify the court no later than eight days before the deadline expires and provide a brief overview of the actions completed up to that point. Upon receiving this notification, the court will either set a new deadline or assign another expert. For more complex cases with longer deadlines, the expert must submit a short progress report every thirty days. Failure to comply with these provisions is considered improper conduct. The law also clearly states that experts must maintain confidentiality regarding any information obtained during their work.

Rights of Experts in Serbia

The Criminal Procedure Code of Serbia provides that during the preparation of their report and opinion, the expert has the right to request clarification of the order and to examine case files. They may also request that additional evidence or opinions be collected if necessary for their work. The expert has access to all relevant documents and materials required for their analysis. The law also

recognises the role of the specialist advisor in relation to expert analysis. The duties and rights of these advisors are also defined. A specialist advisor must promptly submit their authorisation to the court, provide the party with professional and timely assistance, refrain from abusing their rights, and avoid unnecessary delays in the procedure. Advisors have the right to be informed of the date, time, and location of the expert analysis, to be present at the analysis, review the files and materials, suggest actions to the expert, raise objections to the report and opinion, and ask questions during the main hearing. Before testifying, the advisor must take an oath. According to the Law on Court Experts, experts must carry out their tasks conscientiously, professionally, and impartially. They are also obligated to protect any confidential information obtained during the expert procedure. The law further specifies that experts are entitled to appropriate compensation for their work.

Slovenia

The Criminal Procedure Code of Slovenia regulates the duties and obligations of court experts in a similar manner as the criminal procedure laws of Serbia and Montenegro. The Rulebook on Court Experts and Appraisers requires experts to perform their duties lawfully and responsibly, in line with professional and scientific standards. Experts must adhere to the deadlines set by the court or other competent authority. These deadlines generally cannot be shorter than thirty or longer than sixty days. If the expert is unable to complete the work within the specified time, they must notify the authority no later than fifteen days before the deadline expires. The rulebook also requires experts to handle all entrusted materials and evidence with care and to respect the provisions of data protection laws when processing personal information obtained during the preparation of their report and opinion.

Croatia

The obligations of court experts in Croatia, as defined by the Rulebook on Permanent Court Experts, primarily relate to adhering to deadlines set by the competent authority. If an expert cannot complete the analysis on time, they are required to notify the court at least eight days before the deadline and to submit a report explaining the reasons and summarising the work done up to that point. In complex cases where longer deadlines are allowed, the expert must submit a brief progress report to the court every month. Experts are also obliged to maintain confidentiality regarding all information acquired during the performance of their duties. The rights of permanent court experts mainly include the right to be fairly compensated for their work, as well as the right to reimbursement for any travel expenses incurred during the course of their duties.

4. Supervision, Sanctioning, and Dismissal of Court Experts

Serbia

Supervision over the work of court experts is defined so that the court or the authority conducting the proceedings is obligated to monitor the expert's work. At least once a year, first-instance courts are required to review matters related to the work of court experts. Based on the conclusions of such sessions, the president of the court may determine the need to submit a proposal for dismissal. A reasoned proposal for dismissal, based on unprofessional, negligent, or irresponsible performance, may be submitted by the court, the authority leading the proceedings, parties, or other participants in judicial or administrative proceedings. This means that oversight of experts is also open to other actors in the process. The Ministry of Justice supervises experts by reviewing submitted proposals for dismissal and issuing decisions on them. The Law on Court Experts in Serbia prescribes dismissal as the only formal sanction. The Criminal Procedure Code also includes financial sanctions: if an expert who was duly summoned fails to appear without justification, or leaves the examination location without permission, the authority may order forced appearance and impose a fine of up to 100,000 dinars, or up to 300,000 dinars for an expert institution. If the expert refuses to conduct the analysis or fails to deliver a report within the deadline, a fine of up to 150,000 dinars may be imposed, or up to 500,000 dinars for institutions. The Ministry of Justice will dismiss an expert if the legal conditions set by the Law on Court Experts are met. These conditions are similar to those prescribed in Montenegro. Since the Serbian law does not foresee a permanent commission for expert appointments, in dismissal proceedings the Minister of Justice may establish an ad hoc commission of three experts from the relevant field to assess the expert's competence. The expert also has the right to respond to the facts and circumstances on which the dismissal proposal is based.

Croatia

Supervision of permanent court experts is primarily conducted by the presidents of the County or Commercial Courts that appointed them. In addition, court presidents and state attorneys monitor their work and are obliged to report their findings to the competent court presidents. Indirect oversight is exercised by parties, their legal representatives, and professional associations through the submission of complaints regarding the expert's conduct. Complaints are submitted to the court that appointed the expert. The Criminal Procedure Code provides for sanctions if the expert fails to appear without justification or refuses to testify. The expert may be fined up to 20,000 kuna and may be brought in by force if absent without justification. The Rulebook on Permanent Court Experts also provides sanctions for unprofessional or negligent conduct, including

temporary suspension from duties for a period ranging from three months to one year. The suspension is decided by the court that appointed the expert. Permanent experts may be dismissed by the president of the appointing court if any of the following conditions are met: at the expert's own request, if the expert no longer meets the legal requirements, if those conditions have ceased to exist, if the expert is convicted of criminal offences that disqualify them from public service, or if the expert performs duties irresponsibly.

Slovenia

In Slovenia, supervision is carried out by the competent court, the court president, and the Minister of Justice. If an expert violates their professional obligations, the Minister may initiate dismissal proceedings either at the court's proposal or ex officio. Parties in the proceedings may also inform the court or the ministry about potential violations. The Criminal Procedure Code allows for financial sanctions if the expert fails to appear, refuses to testify, or delays the submission of a report. The minimum fine is one-fifth of the average monthly salary in Slovenia, while the maximum is three times the average net salary. The Law on the Courts also provides for temporary suspension from duties if criminal proceedings are initiated against the expert. The dismissal procedure may be initiated by the Minister of Justice, either independently or at the proposal of a court president. Grounds for dismissal include the expert's own request, loss of required qualifications, repeated failure to meet deadlines, negligent conduct, repeated refusal to prepare reports or attend proceedings, or conflicts of interest affecting objectivity. What is specific to Slovenia is that in cases of alleged intentional misconduct, the Minister may establish a commission to assess the expert's past reports and opinions. This commission must consist of professionals from the same field of expertise, as only peers are considered capable of assessing whether the expert's work was deliberately negligent. This procedure is regulated by the Law on the Courts.

5. The Role of Professional Bodies/Associations of Court Experts

The role of professional bodies and associations of court experts is regulated differently across the countries under observation. In some legal systems, national laws and by-laws assign these organisations a significant role not only in the appointment process but also in the training of experts and in monitoring their work. In contrast, other countries in the region assign little to no formal role to such professional bodies.

Among the countries observed, Croatia gives the most prominent role to professional associations of court experts, while Serbia and Slovenia assign them only a marginal function.

In Croatia, the Rulebook on Permanent Court Experts clearly defines a substantial role for professional associations. Their primary responsibility lies in designing and implementing training programmes, which are mandatory for an individual to be appointed as a permanent court expert. Additionally, these associations are responsible for appointing mentors who supervise and guide candidates during their training. This effectively means that without the approval and assessment of the professional association, an individual cannot be appointed as a permanent court expert. According to the Rulebook, the suitability of a candidate for expert duties is established based on the report prepared after the completed training under the supervision of an experienced court expert from the relevant field. After the training, the association must, within one month, issue a written opinion on the quality and outcome of the training and the candidate's preparedness. This opinion is then submitted to the president of the relevant County or Commercial Court for final decision-making. Furthermore, the Rulebook states that professional associations may also submit formal complaints about the work of court experts to the president of the competent court. This provision strengthens the supervisory role of such associations in the functioning and accountability of court experts.

In Serbia, professional associations are acknowledged only in a limited sense. During the appointment process, a candidate may cite their participation in seminars or training events organised by such associations as part of their professional references. However, there is no formal or institutional role for professional associations in the appointment, training, or oversight of court experts.

In Slovenia, the role of professional associations is similarly limited. They may participate as co-organisers of preparatory training for the written examination required for the appointment of court experts, in collaboration with the Judicial Training Centre. However, their role remains supportive and optional, rather than formally integrated into the institutional framework of appointment and supervision.

In summary, while Croatia embeds professional bodies into the core procedures of expert training, certification, and oversight, Serbia and Slovenia view them more as auxiliary actors whose involvement is largely informal and consultative.

Conclusions and Recommendations

In order to improve the legal and normative framework for expert witnessing in Bosnia and Herzegovina, it is essential that the system includes clearly defined criteria based on the best international standards and recommendations.

Introducing more transparent, professional, and merit-based principles in the appointment and oversight of expert witnesses is a key step toward strengthening trust in the judiciary. In this context, the following recommendations are proposed:

1. Initiate amendments to relevant legislation on expert witnesses, drawing on proven international and regional practices that ensure the efficiency, independence, and accountability of experts in judicial proceedings.
2. Institutionalise the role of professional associations, particularly in the processes of appointment, continuous professional development, and, where necessary, sanctioning of expert witnesses, thereby ensuring an additional level of professional oversight and ethical standards.
3. Align the competent bodies responsible for the appointment of experts with international legal frameworks and recommendations, in order to guarantee impartiality and objectivity in the selection process.
4. Consider the inclusion of representatives of relevant professional associations as temporary members of appointment commissions, particularly in the Federation of Bosnia and Herzegovina, to encourage broader professional consensus and increase the credibility of the selection process.
5. Establish a set of clear and measurable qualifications for the engagement of expert witnesses, including criteria such as professional competence, formal education, academic titles (e.g. Master's or Doctoral degrees), relevant completed training programmes, practical experience in the field of expertise, and previous experience as a court expert.

References

I. BOOKS AND ARTICLES

1. *European Judicial Systems Edition 2012 (2010 data): Efficiency and Quality of Justice*, available at: http://www.coe.int/T/dghl/cooperation/cepej/default_en.asp
2. *European Judicial Systems Edition 2014 (2012 data): Efficiency and Quality of Justice*, available at: http://www.coe.int/T/dghl/cooperation/cepej/default_en.asp
3. Emir Muhić, “Operational Use of OSINT in the Investigation of Organized Criminal Groups” (2024); *Journal of Protection and Security*.
4. *Guidelines on the Role of Court-Appointed Experts in Judicial Proceedings of Council of Europe’s Member States*, available at: http://www.coe.int/T/dghl/cooperation/cepej/default_en.asp
5. Inda Kreso, “Methods of Infiltration by Organized Criminal Groups into Legal Financial Flows through Investments in Renewable Energy Projects” (2024); *Journal of Protection and Security*.
6. Snežana Soković, “Expert Witnessing in Criminal Proceedings: New Practices in Old Normative Frameworks and Other Issues,” *Journal of the Institute for Criminological and Sociological Research*, 2008, XXVII (1–2), pp. 29–54
7. *Study on the Role of Experts in Judicial Systems of the Council of Europe Member States*, available at: https://...RoleExperts_en.pdf
8. USAID Justice Project in Bosnia and Herzegovina (December 2017), *Analysis of the System of Engaging Experts in Cases of Corruption, Organized and Economic Crime*

II. LEGAL DOCUMENTS

7. Criminal Procedure Code of Bosnia and Herzegovina, "Official Gazette of BiH" nos. 3/03 ... 72/13
8. Criminal Procedure Code of the Federation of BiH, "Official Gazette of FBiH" nos. 35/03 ... 9/09
9. Criminal Procedure Code of Republika Srpska, "Official Gazette of RS" nos. 50/03 ... 92/09
10. Criminal Procedure Code of Brčko District of BiH, "Official Gazette of BD BiH" nos. 10/03 ... 9/13
11. Law on Expert Witnesses (Federation of BiH), "Official Gazette of FBiH" nos. 49/05, 38/08
12. Law on Expert Witnesses (Republika Srpska), "Official Gazette of RS" no. 74/17
13. Rulebook on Expert Training (FBiH), "Official Gazette of FBiH" nos. 48/07, 29/17
14. Rulebook on Conditions for Expert Work (Brčko District), "Official Gazette of BD BiH" no. 38/16
15. CPC – Art. 269 (BiH and BD), Art. 284 (RS and FBiH)
16. Criminal Code, Croatian Parliament, "Narodne novine" no. 125/2011 (amended NN 84/21, 36/2024)
17. Criminal Code of Montenegro, "Official Gazette of the Republic of Montenegro" no. 70/2003 ... and "Official Gazette of Montenegro" no. 3/2020, latest version published 19 December 2023 (Ministry of Justice of Montenegro)
18. Criminal Code, Ministry of Justice of the Republic of Serbia, "Official Gazette of RS" nos. 85/2005 ... 35/2019
19. Criminal Code (KZ-1), Republic of Slovenia, Ministry of Justice, "Official Gazette of RS"